

"SƏS" qəzeti mənim
ürün ən əxiz qəzətdir

**Millətin mənəvi
qıruru - Ana dili**

9

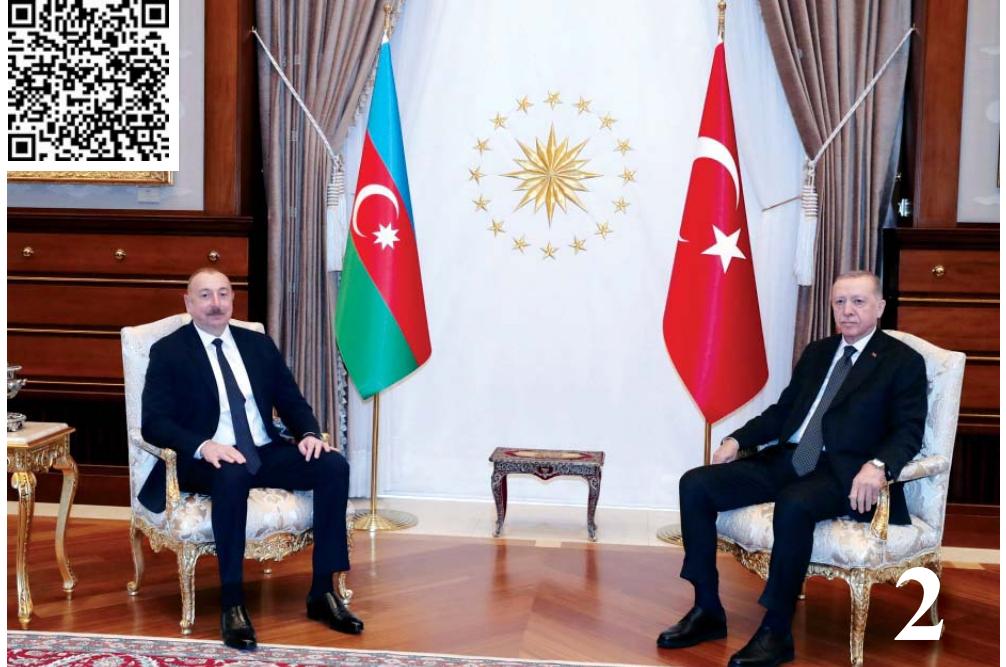
№ 033 (6958)

21 fevral 2024-cü il.
Qiyməti 60 qəpik

Zəfər seçkilərindən sonra ilk qardaşlıq səfəri!

Prezident İlham Əliyev: "Türkiyə-Azərbaycan birliyi təkcə
bölğə üçün deyil, Avrasiya üçün önəmli amilə çevrilib"

Azərbaycanın sosial ədalət modeli

13

Müəllim-şagird: bəzən
haqlı, bəzən haqsız
tərəflər...

7

"Bu vəhişilikləri dünya
ictimaiyyətinə çatdırmaq bizim
borcumuzdur"

8

Baş travması necə
baş verir?

12

Uşaqlar və
"uşaqlar": Bizi
nə gözləyir?

15

Paşinyan
tərəf seçdi

11

Azərbaycanın Qalib Lideri Prezident İlham Əliyev bütöv, suveren ölkəmizde keçirilən seçimlərdə təxəlüd imza atıldıqdan sonra ilk rəsmi səfərini dəst Türkiyəyə etməsi yeni dövrün başlangıcında artıq iki qardaş dövlətin bundan sonrakı münasibətində yeni üfüqlərin açıldığından təzahürüdür. Həm ikitərəfli formatda, həm regional müstəvidə Türkiyə-Azərbaycan qardaşlığı və birgə fəaliyyəti çox önemli bir amile çevrilib. Tarix boyu Türkiyə və Azərbaycan arasında sarsılmaz dostluq və qardaşlıq münasibətləri mövcud olub. Xalqlarımızın eyni soykökünə, dilə, dinə, medəniyyətə və bir çox digər qarşılıqlı bağlılıqlara malik olması bu iki ölkəni həmisi bir-biri nə doğma edib, sevinci, kədərlə günlərdə də biri digərinin yanında olub. Azərbaycan və Türkiyə arasında əlaqələrin bele səviyyədə inkişafı təkcə bu dövlətlərin yox, həm də regionun ümumi təreqqisine, sabitliyin bərəqərə olmasına mühüm töhfələr verir. Azərbaycan və Türkiyə arasındaki əsl dostluq və qardaşlıq münasibətləri hazırda Cənab Prezidentimiz İlham Əliyevin və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğanın rəhbərlikləri altında ən yüksək səviyyədə davam etməkdədir. Prezident İlham Əliyev Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ile metbuata bəyanatında bildirdiyi kimi, "Prezident seçimlərdən sonra mənim ilk rəsmi səfərim qardaş ölkəyədir. Bu, təbii dir, bu, bir ənənədir. Biz əcdadlarımızdan qalan bütün ənənələrə sadıqik. Bu gün Türkiyə-Azərbaycan birliyi təkcə bölge üçün deyil, Avrasiya üçün önemli amile çevrilib."

Hər zaman olduğu kimi, bu səfər çərçivəsində də müxtəlif sahələri əhatə edən sənədlərin imzalanması, eləcə də aparılan müzakirələr mövcud münasibətlərin daha da

Zəfər seçimlərindən sonra ilk qardaşlıq səfəri!

Prezident İlham Əliyev: "Türkiyə-Azərbaycan birliyi təkcə bölge üçün deyil, Avrasiya üçün önemli amile çevrilib"

laşma Memorandumu" imzalanıb. Anlaşma Memorandumu ali təhsil sahəsində eməkdaşlıq baxımından yeni bir dönüş nöqtəsi olacaq. Universitet elm və texnologiya sahələrində münasibətləri yeni səviyyəyə qaldıracaq. "Bu, gələcəyə yönəlmış təşəbbüsdür. Çünkü bizim gənc nəslimiz həm Türkiyədə, həm Azərbaycanda qardaşlıq, müttəfiqlik, ortaq dəyərlər prinsipləri əsasında tərbiyə almalıdır, bizim milli-mənəvi dəyərlərimizə sadıq olmalıdır, yad təsirdən uzaq olmalıdır, bilikli, savadlı vətənpərvər insanlar olmalıdır. Bu gün Türkiye-Azərbaycan Universitetinin yaradılması, sadəcə olaraq, təhsil məsələsi deyil. Bu, bizim birliyimizin növbəti rəmziidir. Əminəm ki, yaxın gələcəkdə bu universitet nəinki Azərbaycanda, bögədə ən aparıcı ali məktəblərdən birinə çevriləcəkdir" - deyə Cənab İlham Əliyev bildirib.

"BİZ QARŞIYA MÜŞTƏRƏK HƏDƏFLƏR QOYDUQ VƏ İNDİ BU HƏDƏFLƏRƏ DOĞRU GEDİRİK"

dərinləşməsinə əsasdır.

"TÜRKİYƏNİN ORDU MODELİ AZƏRBAYCANDA ARTIQ TAM OTURUŞUB"

Görüş çərçivəsində ticarət, enerji və müdafiə sənayesi sahələrində əlaqələr müzakirə edilib, "Bu gün təkbətək görüş əsnasında bir çox məsələləri müzakirə etdik, bu il üçün və gələcək illər üçün "Yol xəritəsi"ni bir daha gözden kecirdik. Müdafiə sənayesi sahəsində çox gözəl irəliliyişlər var və prezident seçimlərdən iki gün sonra mənim iştirak etdiyim ilk tədbir "Bayraktar Akinci" PUA-sının təqdimatı idi. Artıq PUA-lar da Azərbaycan səmasında uçur və bu, bizim üçün həm əlavə imkanlar yaradır, eyni zamanda, texnoloji inkişafımız üçün önemli şərtidir" - deyə Prezident bildirib. Bildiyim kimi, fevralın 9-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev və oğlu Heydər Əliyev Hərbi Hava Qüvvələrinin hərbi obyektlərində olaraq və silahlanmaya yeni qəbul edi-

lən "Akinci" hücum PUA-larının uçuşunu izləmişdilər. "Akinci" hücum PUA-sının havaya qalxmasını izledikdən sonra idarəetmə məntəqəsinə gelən Prezident İlham Əliyev burada PUA-nın idarəolunmasını praktiki həyata keçirmişdir. "Baykar Holding"in Azərbaycanda telim, tədris və təmir mərkəzinin yaradılması üçün işlərin sürətlə getdiyini bildirən Cənab Prezident bu il və ya gələn il bu gözəl mərkəzin açılacağına diqqətə çatdırıb: "Eyni zamanda, Türkiyənin bir neçə şirkəti ilə ortaq istehsal üzrə danışıqların son mərhələsindəyik." Eyni zamanda, müdafiə sənayesi sahəsində əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsi və iki ölkənin Silahlı Qüvvələrinin birgə təlimlərinin keçiriləsi məsələlərinə toxunulub: "Əməkdaşlığımızın önəmi istiqamətlərindən biri də herbi sahədə işbirliyi. Bizim ordularımız bir yumruq anlamına gelib, hər il ən azı 10 hərbi təlim həm Türkiyədə, həm Azərbaycanda keçirilir və beləliklə, bizim hərbi gücümüz daha da artır. İkinci Qarabağ savaşı və ondan sonra düz 5 ay əvvəl keçirdiyimiz antiterror əməliyyatı bir dəha onu göstərdi ki, Türkiyənin Ordu modeli Azərbaycanda artıq tam oturuşub. Qarabağda keçirilmiş antiterror əməliyyatı ölkəmizin

suverenliyini tam təsdiqləmişdir, artıq böyük, separatçı qüvvələrə Azərbaycan ərazisində yer yoxdur və bundan sonra heç vaxt olmayıcaq".

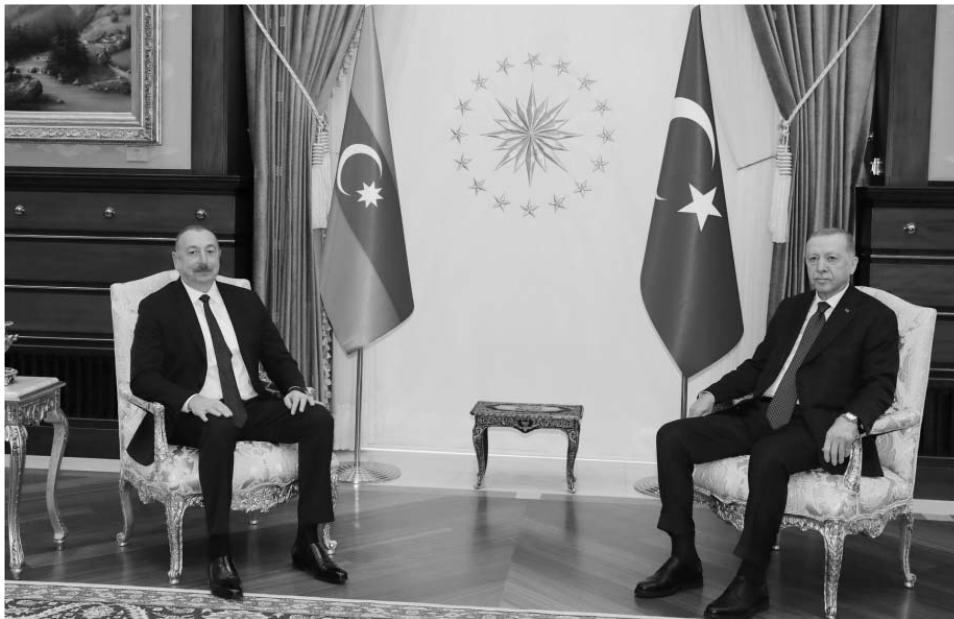
Bu gün təbii ki, müdafiə sənayesi sahəsində yeni imkanlar açılıb. Bu barədə də geniş müzakirələr aparılıb. Birgə istehsalla əlaqədar artıq konkret planlar.

"GƏNC NƏSLİMİZ HƏM TÜRKİYƏDƏ, HƏM AZƏRBAYCANDA QARDAŞLIQ, MÜTTƏFİQLİK, ORTAQ DƏYƏRLƏR PRİNSİPLƏRİ ƏSASINDA TƏRBİYƏ ALMALIDIR"

Qeyd edək ki, səfər çərçivəsində təhsilə bağlı önemli anlaşma imzalanmışdır. Türkiyə-Azərbaycan Universitetinin yaradılması na dair "Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi ilə Türkiye Respublikasının Ali Təhsil Şurası arasında Türkiyə-Azərbaycan Universitetinin yaradılmasına dair An-

"Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Türkiye Respublikası Hökuməti arasında baytarlıq sahəsində əməkdaşlıq haqqında Saziş" in, "Azərbaycan Respublikası və Türkiye Respublikası arasında gəlirlərə görə vergilərə münasibətdə ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması və vergidən yayınmanın qarşısının alınması haqqında Saziş" in imzalanması iki dövlət arasında əlaqələri daha da sıxlışdır. Vurğulamaq yerinə düşər ki, ikitərəfli ticarət dövriyyəsi bir il əvvəlkinə nisbətən 16 faizdən çox artımla 7,5 milyard dollar səviyyəsinə çatıb. Hədəf isə 15 milyard dollardır. "Ticarət dövriyyəmizin sürətlə artması və rekord həddə çatması, əlbəttə ki, bizi çox sevindirir. 7,5 milyard dollar. Beşaltı il əvvəl bizim heç yuxumuzu gələ bilməzdik, ticarət dövriyyəsi bu dərəcədə artacaq, ancaq bu, reallıqdır. Vaxtılıq biz qarşıya müstərek hədəflər qoymuş və indi bu hədəflərə doğru gedirik. Keçən il Azərbaycandan Türkiyəyə 9 milyard kubmetr təbii qaz ixrac edilmişdir.

Ardı Səh. 3

Əvvəli Səh. 2

Öldə edilmiş razılaşmalar əsasında qazın həcminin artırılması nəzərdə tutulur, o cümlədən Türkiyə ərazisindən Avropaya gedən təbii qaz qitənin bir çox ölkələri üçün önemli enerji təhlükəsizliyi məsələsidir", - Prezident bildirib. 2017-ci ildə açılan Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti Orta Dəhlizin strateji mərhəlesi olmuş ve bu xətdəki işlərin ən qısa zamanda başa çatdırılması və xətin tamamile işlek vəziyyətə getirilməsi ortaq mənafətə təsir edəcəkdir. Dövlət başçımızın qeyd etdiyi kimi, "Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu yüklerin həcmini 1 milyon tonдан 5 milyon tona çatdırmaq üçün bu ilin ortalarında tam istismar verilməlidir".

Enerji sahəsindəki əməkdaşlıq da ətraflı müzakirə olunub və Azərbaycanın Naxçıvan ərazisində elektrik ixracı və İğdır-Naxçıvan təbii qaz boru kəməri layihələrinin ən qısa zamanda başa çatdırılması nəzərdə tutulub. Naxçıvanda birgə layihələr və sonuncu səfer zamanı imzalanmış sənədlərin, o cümlədən Naxçıvanın qaz təchizatı istiqamətində layihələrin, Qars-Naxçıvan dəmir yolu tikiləməsinin mühüm əhəmiyyəti vurğulanıb.

"SAVAŞIN İLK SAATLARINDA ƏZİZ QARDASIMIN ÇOX QƏTİ VƏ DƏQİQ AÇIQLAMALARI BİR ÇOXLARI ÜÇÜN CİDDİ MESAJ İDİ"

Bir ürək, bir yumruq olan Azərbaycan - Türkiye münasibətləri Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin ifadə etdiyi "Bir millət, iki dövlət" və Türkiye Cumhuriyyətinin qurucusu Mustafa Kamal Atatürk zamanında söylediyi "Azərbaycanın sevinci bizim sevincimiz, kədəri bizim kədərimizdir" kəlamlarında dəqiq ifadə olunub. Türkiyənin qətiyyətli dəstəyini 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı bir daha gördük. "2020-ci ilin noyabr ayında ikinci Qarabağ savaşına başa çatanda Azərbaycan işğaldə olan ərazisinin böyük hissəsini azad etmişdir və bütün 44 gün ərzində Türkiye bizim yanımızda idi. Savaşın ilk saatlarında əziz Qardaşımın çox qəti və dəqiq açıqlamaları bir çoxları üçün ciddi mesaj idi və bir çoxlarını bu işə müdaxilə etməkdən kənardə saxladı. Azərbaycan tək deyil, Türkiyə Azərbaycanın yanındadır. Bu, siyasi və mənəvi dəstək bize yetərli oldu və 30 il ərzində sülh vasitəsilə həll edə bilmədiyimiz tarixi məsələmizi biz savaş meydanında cəmi 44 gün ərzində həll etdik. Azərbaycan xalqı bu qardaşlıq dəstəyini heç vaxt unutmayacaq. Bu gün səhbət əsnasında men demişdim ki, ondan əvvəl də Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri qardaşlıq əlaqələri idi. Ancaq ikinci Qarabağ savaşından sonra bize göstərilən dəstək bu əlaqələri yeni yüksək zirvəyə qaldırdı." - deyə Prezident diqqətə çatdırıb. Onu da bildirib ki, Türkiye bu gün dünya çapında söz sahibidir: "Təkcə bölgemizdə deyil, dünya çapında bir çox məsələlər Türkiyənin

Zəfər seçkilərindən sonra ilk qardaşlıq səfəri!

Prezident İlham Əliyev: "Türkiyə-Azərbaycan birliyi təkcə bölge üçün deyil, Avrasiya üçün önəmli amilə çevrilib"

mövqeyindən asılıdır. Türkiyə bölgemizdə emin-amanlığın, sülhün və işbirliyinin qarantidır. Türkiyənin güclü sənaye potensialı, güclü iqtisadiyyatı, o cümlədən hərbi gücü Türk dünyasına mənsub olan hər bir insanı sevindirir. Təbii ki, Azərbaycan Sizin uğurlarınıza öz uğurları kimi sevinir".

"MÜTTƏFİQLİK BƏYANNAMƏSİNİ ƏSAS GÖTÜRƏRƏK BİZ BÜTÜN MƏSƏLƏLƏRDƏ BİR YERDƏYİK, BİR

siyaset aparmasıdır. Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması Azərbaycanın müstəqillik tarixinə əbədi həkk olundu və Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində keyfiyyətə yeni bir dövrün başlangıcını qoyma. Bu mühüm tarixi sənəd ölkələrimiz arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin təntənesi oldu və dövlətlər arasında əməkdaşlığın strateji əhəmiyyət kəsb edən sahələri əhatə edir. Azad edilmiş Şuşa şəhərində 100 ildən sonra müttəfiqlik haqqında imzalanan Birgə Bəyanname dövlətlərərəsi gələcək iş birliyinin istiqamətini göstərir. Cənab Prezident bildirib ki, bu gün Müttəfiqlik Bəyannaməsini

QEYRİ-RƏSMİ ZİRVƏ GÖRÜŞÜ

Azərbaycanın xarici siyasetinin əsas prioritətlərindən biri də türk dövlətləri ilə münasibətlərin dəha da möhkəmləndirilməsidir. Etnik və medəni köklərimiz, dilimiz, ortaq keçmişimiz mövcud münasibətlərin əsasını təşkil edir. Son illerde Türk dövlətləri arasında əlaqələr bütün sahələrdə intensiv xarakter alıb və dövrün tələblərinə, baş verən proseslərə uyğun olaraq sürətli inkişaf etdirilir. Çağdaş dünyamızda türkidlə dövlətlər arasında əməkdaşlıq daha güclənib və yeni, dəha düşünülmüş, praqmatik mərhəlesine start verilib. Yeni bir dövər qədəm qoyan Azərbaycan beynəlxalq təşkilatlarla, eləcə də, Türk Dövlətləri Təşkilatı ilə sıx əməkdaşlığı malikdir. Türk Dövlətləri Təşkilatının Şuşada keçiriləcək qeyri-rəsmi Zirvə görüşü bu ilin iyul ayında keçiriləcəkdir. Prezident İlham Əliyev Türk Dövlətləri Təşkilatının bizim bir ailəmiz olduğunu və Milli Məclisde keçirilən andıçme mərasimində çıxışı zamanı da bu

NÖQTƏYƏ VURURUQ"

Postmühəribə mərhələsində de qardaş Türkiye Azərbaycanın işğaldən azad edilmiş ərazilərdə start verdiyi genişməqyaslı bərpa işlərində yaxından iştirak edir. Cənubi Qafqazın lider dövləti olan Azərbaycan müstəqil siyaset yürüdə bilən ölkədir. Dövlət siyasetinin də mütləq prioritətləri Azərbaycan xalqının və dövlətinin milli maraqlarının müdafiə olunması, eyni zamanda ölkəmizin müstəqil

əsas götürərək biz bütün məsələlərde bir yerdəyik, bir nöqtəyə vururuz: "Biz öz gücümüzə güc qatırıq və təbii ki, Türk dünyasının birləşməsi, ortaq köklərə sahib olan xalqların bir arada olması Türk Dövlətləri Təşkilatının hər bir üzvünü gücləndirəcək".

ŞUŞADA TÜRK DÖVLƏTLƏRİ TƏŞKİLATININ

fakti vurğuladığını bildirib. Böyük coğrafiya, təbii qaynaqlara, insani resurslara, geniş potensiala malik Türk Dövlətləri Təşkilatının birgə səylərlə daha da inkişaf etdirilməsinin vacibliyi bildirilib.

Əlbətə ki, Azərbaycan ilə Türkiye arasında olan bağlar, qardaşlıq və birlik bütün sahələ üzrə əməkdaşlığın bundan sonra da uğurla həyata keçiriləcəyinə əminlik yaradır.

Zümrüd BAYRAMOVA

Azərbaycan rəhbərliyinin beynəlxalq tədbirlərdə, forumlarda iştirakı ölkəmizin xaricdə, beynəlxalq aləmdə mövqeyini möhkəmləndirmək baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Eyni zamanda, Münxen konfransının daha çox açıqlığına görə xüsusi platforma olduğunu nəzərə alsaq, bu görüşün əhəmiyyətinin nə dərəcədə olduğu belli olur.

Göründüyü kimi, ölkəmizin beynəlxalq aləmdə mövqeyi güclənməkdə davam edir və son vaxtlar müşahidə edilənlər də bunu birmənali şəkildə təsdiqləyir. Xüsusi diqqətçəkən məqam, Azərbaycanda keçirilmiş növbədənənər prezident seckilərindən önce rəsmi Bakıya təzyiq göstərməyə çalışın, əsəssiz və qərəzli ittihamlar irəli sürən Qərb ölkələrinin qısa müddət ərzində mövqelərini dəyişməsidir. Sözsüz ki, bu mövqe dəyişikliyi heç də təsadüfi sayla bilməz. Əvvəla ona görə ki, cənab Prezident İlham Əliyevin seckisi qəlebəsi, Azərbaycanda keçirilən Zəfər seckisinin neticələri hansıa əsəssiz və qərəzli ittihamların, eləcə də təsirsiz təzyiq niyyətlərinin mənasız olduğunu sübut etdi. Diger tərəfdən de bir-birinin ardınca Qərb ölkələri liderlərinin Azərbaycan Prezidentini təbrik etməsi, həmçinin intensiv əməkdaşlığı ümidi bəslədiklərini vurğulamaları qeyd olunan mövqenin dəyişməsinə getirib çıxarmaya bilməzdi. Belə bir mövqe dəyişikliyi isə artıq Azərbaycana olan münasibətin də dəyişməsi anlamına gəlir və bu, eləcə də rəsmi Bakının dəyişməz mövqeyi ilə hesablaşmaq deməkdir.

Ölkəmizə qarşı olan bəzi qüvvələrin bir çox reallıqları, məhz Azərbaycanın yaratdığı reallıqları qəbul etdiyi artıq göz önündədir. Xüsusən də, Cənubi Qafqazda sülh prosesinin formatını məhz dövlət başçımızın, cənab Prezident İlham Əliyevin dəyişdirməsi bunu təsdiq edən məqamdır. Ələxüsəs də, bəzi ermənipərest və qərəzli beynəlxalq siyasi iradə mərkəzlərinin vasitəciliyidən kənarlaşdırılması bir daha onu göstərir ki, rəsmi Bakının mövqeyi ilə hesablaşmadan başqa onları çarələri qalmayıb. Artıq beynəlxalq məqyasda qəbul olunur ki, ister regional sülh müqaviləsinin şərtlərini, isterse də həmin müqavilənin formatını məhz Azərbaycan tərefi təkbaşına müəyyən edir. Bununla da belə məlum olur ki, bir vaxtlar ölkəmizə təzyiq göstərməyə çalışın Qərb özü də qeyd olunan reallığı qəbul etmək məcburiyyətində qalıb.

Etiraf edilməlidir ki, Qərb, Avropa Birliyi erməni narrativlərini dəstəkləmək üçün əllerindən gələni əsirgəmək niyyətində olmayıblar. Bununla bağlı, bunu sübut edən kifayət qədər faktlar var. Amma onu da unutmaq olmaz ki, həmin o Avropa Birliyi də, həmin o Qərb də Ermənistana deyil, məhz Azərbaycana ehtiyac duyulduğundan fərqliyedir və istənilən haldə rəsmi Bakı üstün məqama sahibdir. Əvvəla ona görə ki, qalib ölkə, Zəfər çalan tərəf olaraq, onsuza da üstün olan Azərbaycan eləcə də dünyadanın ən önemli enerji qaynaqlarındandır. Azərbaycan hal-hazırda enerji təhlükəsizliyi baxımından Avropa Birliyi üçün olduqca önemli

Münxen görüşündə pozitiv nəticələr və DİPLOMATİK QƏLƏBƏ

tərəfdəsdır. Bu reallığı, bu həqiqəti nəzərə almamaq, xüsusən də Avropanın enerji təhlükəsizliyi ilə bağlı qarşılışlığı çətin durumda bununla hesablaşmamaq mümkün deyil. Üstəlik, Azərbaycan öz coğrafi mövqeyi baxımından da Qərb üçün, Avropa Birliyi üçün çox maraqlı tərəfdir. Ona görə ki, yaxın gelecekdə Avropa və Asiya qitələri arasında əsas neqliyyat-kommunikasiya qoşşaqına çevrilmək potensialı məhz Azərbaycana məxsusdur. Bir sözə, geosiyasi əhəmiyyətine görə Azərbaycanı başqa ölkələrlə müqəise belə etmək olmaz və heç şübhəsiz ki, Qərb də, Avropa da bunu nəzəre almaqdadır. Deməli, ölkəmizə qarşı mövqe dəyişikliyi, münasibətin dəyişməsi heç də təsadüfi deyil və bunnəsası, köklü səbəblər var, hansıki bu, istənilən halda ölkəmizin üstünlüyü deməkdir.

Ölkəmizə qarşı olan bəzi qüvvələrin bir çox reallıqları, məhz Azərbaycanın yaratdığı reallıqları qəbul etdiyi artıq göz önündədir. Xüsusən də, Cənubi Qafqazda sülh prosesinin formatını məhz dövlət başçımızın, cənab Prezident İlham Əliyevin dəyişdirməsi bunu təsdiq edən məqamdır. Ələxüsəs də, bəzi ermənipərest və qərəzli beynəlxalq siyasi iradə mərkəzlərinin vasitəciliyidən kənarlaşdırılması bir daha onu göstərir ki, rəsmi Bakının mövqeyi ilə hesablaşmadan başqa onları çarələri qalmayıb. Artıq beynəlxalq məqyasda qəbul olunur ki, ister regional sülh müqaviləsinin şərtlərini, isterse də həmin müqavilənin formatını məhz Azərbaycan tərefi təkbaşına müəyyən edir. Bununla da belə məlum olur ki, bir vaxtlar ölkəmizə təzyiq göstərməyə çalışın Qərb özü də qeyd olunan reallığı qəbul etmək məcburiyyətində qalıb.

Qərb siyasi dairələrinin, eləcə də Avropa Birliyinin sülh prosesindən kənara çəkilməli olduğuna dair onsuza da çoxdandır ki, eyham vurulurdu və rəsmi Bakı bu mövqeyini hələ Münxen görüşündən öncə də bəyan etmişdi. Azərbaycan-Ermənistən münasibətlərinin normallaşması ilə bağlı məsələnin beynəlxalq gündəmdən çıxarılmış olduğunu Azərbaycan Prezidenti bu görüşə qədər də açıq mətnlə bildirmişdi. Bəyan etmişdi ki, bu məsələ yalnız Azərbaycan və Er-

menistən arasında ikitərəfli temaslarla həll edilməlidir və burada beynəlxalq siyasi iradə mərkəzlərinin vasitəciliyin missiyasını elə keçirməyə can atmasına qətiyyən ehtiyac yodur. Elə məhz Münxen görüşündə də cənab Prezident İlham Əliyev principial mövqeyindən geri çəkiləmək, iki ölkə arasında keçirilən görüşlərdə vasitəçi formatına qayğıda qətiyyən imkan da vermedi və buna şərait belə yaranmadı. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Ermənistən baş naziri Nikol Paşinyan arasında görüşün təşəbbüskarı olan Almaniya kəndləri Olaf Şoltsun görüşün yalnız başlanğıcında iştirak etməsi, daha sonra görüş məkanını tərk etməsi təsdiq edir ki, o rəsmi Bakının mövqeyinə qətiyyən qarşı gelməyib. Beləliklə də, Azərbaycan və Ermənistən liderləri birbaşa müzakirələr aparıblar və bu artıq Münxen görüşündə pozitiv nəticələr, eləcə də Azərbaycanın, ölkə rəhbərimizin diplomatik qələbəye

imza atması demekdir. Göründüyü kimi, Almaniya kəndləri vasitəciliy şansı əldə edə bilməyib və sadəcə olaraq, görüşün təşəbbüskarı olmaqla kifayətlenib. Daha doğrusu, ancaq təşəbbüskar olaraq çıxış etmək məcburiyyətində qalıb. Beləliklə də, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Ermənistən baş naziri Nikol Paşinyan arasında Münxendə keçirilən görüşdə iki ölkənin xarici işlər nazirləri iştirak ediblər. Bu isə artıq ondan xəber verir ki, Azərbaycan-Ermənistən münasibətlərinin normallaşması məsələsinin beynəlxalq gündəmdən çıxarılması və keñar vasitəcilişsiz ikitərəfli temaslar formatında müzakirələr barədə ölkə rəhbərimizin qərarı qəbul edilib və reallığa çevrilib. Deməli, Münxende diplomatik qələbə əldə edilib və bunu tekce Qərb, Avropa Birliyi deyil, bütün dünya ictimaiyyəti müşahidə edib.

Diqqətə çatdırıq ki, Azərbaycan və Ermənistən liderlərinin ikitərəfli görüşündə hər iki ölkənin xarici işlər nazirlərinə yaxın zamanda yenidən görüşmek, sülh müqaviləsi ilə bağlı danışqları davam etdirmək tapşırılıb. Tapşırıqlar arasında eləcə də sərhədlerin delimitasiyası ilə bağlı komissiyaların danışqları davam etdirməsi məsələsi de olub. Bu yerde xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Qərb də, Avropa Birliyi də müşahidə edib ki,

Azərbaycan-Ermənistən münasibətlərinin normallaşması prosesində məhz ikitərəfli temaslar formatı daha effektivdir. Onu da nəzərə alıq lazımdır ki, həmin effektiv format məhz rəsmi Bakının, Azərbaycan tərəfinin irəli sürdüyü format olaraq artıq Münxendə qəbul olunub. Deməli, artıq belə aydın olur ki, Münxen görüşünün pozitiv nəticələri barədə danışmaq üçün kifayət qədər əsas var. Əvvəla ona görə ki, ermənipərest mövqe tutan bəzi qərəzli beynəlxalq siyasi iradə mərkəzləri demək olar ki, artıq sülh prosesindən kənarlaşdırılmış sayılır. Digər tərəfdən də bu, onu deməyə əsas verir ki, cənab Prezident İlham Əliyev artıq beynəlxalq dairələrə Azərbaycanın siyasi iradəsini qəbul etdirməyə nail olub. Məhz bu, Azərbaycanın, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin növbəti diplomatik qələbəsi olaraq qəbul edilir.

Inam Hacıyev

Türkiyə hər sahədə Azərbaycanı dəstəkləyir!

Türkiyə mətbuatı Prezident İlham Əliyevin rəsmi səfərini diqqət mərkəzində saxlamaqda davam edir

Prezident İlham Əliyevin Türkiyə rəsmi səfəri ve ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın perspektivlərini Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə müzakirə etməsi iki qardaş dövlətin beynəlxalq aləmdə baş verən proseslərə vahid mövqedən yanaşdığını bir daha göstərir.

AZERTAC xəber verir ki, bu fikirlər Prezident İlham Əliyevin səfərini işqalandıran Türkiye mətbuatında yer alıb. Türkiyənin "Sözcü", "Hürriyet", "Yeniçağ", "Sabah", "Aydınlık", "Posta", "Türkəye" qəzetlərində və digər nəşrlərdə yayımlanan xəbərlərdə dövlətimizin başçısının səfərinin iki qardaş ölkə arasında iqtisadiyyat, ticaret, nəqliyyat-tranzit və enerji sahələrindəki qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq əlaqələrinin daha da inkişafına töhfə verəcəyi bildirilir.

"Hürriyet" qəzetiin müxbiri Selçuk Böke yazır ki, həzirdə Türkiye ilə Azərbaycan arasındaki ticarət dövriyyəsinin həcmi 7,5 milyard dollardır. Tərəflər qarşıya bu rəqəmi 15 milyard dollara çatdırmağı məqsəd qoyublar. Ticarət dövriyyəsinin artması hər iki ölkədə sosial-iqtisadi vəziyyətin yaxşılaşmasına və iqtisadiyyatın böyüməsinə təsir göstərir.

"Yeniçağ" qəzətində yayımlanan xəbərdə qeyd edilib ki, Türkiyədən Naxçıvana təbii qazın nəqli üçün boru xətti və dəmir yolunun çəkilməsi məsələsinə baxılıb. Nəqliyyat və tranzit sahəsində əməkdaşlıq hər iki ölkəyə Asiya ilə Avropana arasında nəqliyyat dəhlizi olmaq imkanı verir. Nəqliyyat dəhlizi imkanı dövlətlərə tranzit gəlirlərlə yanaşı, həm də siyasi divində də qazandırır.

Qəzətdə ölkələrimizin enerji sahəsində də fəal əməkdaşlıq həyata keçirdiyi xüsusi vurğulanıb. Diqqətə çatdırılıb ki, Türkiyə ilə Azərbaycanın enerji sahəsində əməkdaşlığı yüksələn xəttə inkişaf edir. Hazırda Azərbaycan Türkiyəyə 9 milyard kubmetr təbii qaz ixrac edir. Bu həcmi gələcəkdə artırılması nəzərdə tutulub.

"Sabah" qəzeti vurğulayıb ki, Türk Dövlətləri Teşkilatının dövlət başçıları səviyyəsində növbəti toplantısının işğaldan azad olunan Şuşa şəhərində bu ilin iyundə keçirilməsi türk dövlətlərinin Azərbaycana verdiyi siyasi

dəstəyi göstərir.

"Posta" qəzətində yer alan xəbərdə bildirilib ki, Türkiye regionda davamlı sülhün təmin olunmasına çalışan Azərbaycana hər zaman dəstək verəcək. Türkiye həm diplomatik, həm də hərbi sahədə Azərbaycanı dəstəkləyir.

"Türkəye" qəzeti vurğulayıb ki, Qars-Iğdır-Aralıq-Dilucu-Sədərək-Naxçıvan-Culfa dəmər

yolu xətti iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsinin həcmi artırmaqla yanaşı, beynəlxalq yükdaşımaların da həyata keçirilməsində əhəmiyyətli rol oynayacaq.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan Prezidentinin Türkiyə rəsmi səfəri qardaş ölkə mətbuatının gündəmində əsas xəber olub.

Türkiyənin mətbu organları tərəfindən yaşılan informasiyalarda Prezident İlham Əliyevin və Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın mətbuatı bəyanatlarında səsləndirdikləri fikirlər, birinci xanım Mehriban Əliyevanın Türkiyənin birinci xanımı Əmine Ərdoğan ilə görüşünə, eləcə də səfər çərçivəsində imzalanmasına xüsusi diqqət çekilib.

Anadolu Agentliyi dövlətimizin başçısının Türkiyə səfəri ilə bağlı "Azərbaycan Prezidenti Əliyev: Türkiyə-Azərbaycan birliyi tekə bölge üçün deyil, Avrasiya üçün önəmlı amile əvvəlib", "Prezident Ərdoğan: Qarabağda işğalın başa çatması ilə bölgəmizdə daimi sülh üçün tarixi imkan pəncərəsi açıldı" sərlövhələri ilə bir neçə məqalə yayılmışdır.

Türkiye və Azərbaycan prezidentlərinin fikirlərinin geniş oxucu kütłəsinə çatdırılan xəbərlərdə dövlətimizin başçısının Türkiyənin bu gün dünyadakı rolu vurğulanıb, ikinci Qarabağ müharibəsi dövründə qardaş ölkənin daim Azərbaycanın yanında olduğu, sülh yolu ilə həll olunmayan tarixi məsələnin savaş meydandasında cəmi 44 gün ərzində həll edildiyi diqqətə çatdırılıb, Türk dünyasının birləşməsinin, ortaq köklərə sahib olan xalqların bir arada olmasının Türk Dövlətləri Teşkilatının (TDT) hər bir üzvünü gücləndirəcəyi, TDT-nin Şuşada keçirilecek qeyri-rəsmi Zirvə görüşünə Şimali Kipr Türk Cumhuriyyətinin Prezidentinin də qatılacağı bildirilib.

"TRT" və "İyirmidört" Prezident İlham Əliyevin çıxışını "Türkəyə bölgəmizdə əmin-amanlığın, sülhün və işbirliyinin qarantidır" sərlövhəsi ilə yayımlayıb, dövlətimizin başçısından sitatlar verilib. Yazilar "Türk dünyasının birləşməsi TDT-nin gününe güc qatacaq", "Separatçı qüvvələrə Azərbaycan ərazisində yer yoxdur", "Təhsildə əməkdaşlıq vurğusu" kimi altbaşlıqlarla yayımlanıb. Yayımlanan xəbərlərdə

Azərbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev Anıtkabir'de

"Azərbaycanın sevincini kendi sevinci, kederini kendi kederi bilen böyük şahsiyyət Gazi Mustafa Kemal Atatürkün aziz hatırası, Azərbaycan halkının kalbinde daima yaşayacaktır"

ALİYEV ANITKABİR'DE

Prezident İlham Əliyevin yürüdüyü uğurlu siyaset nəticəsində Azərbaycanın əldə etdiyi uğurlardan bəhs edilib.

**Koçaryanla Sarkisyan xalqı
Paşinyana qarşı
birləşdirə biləcəkmi?**

Paşinyanın Münxenə sefəri, geyimi, hərəkəti ve görüşlərdə etdiyi çıxışlar Ermenistanda müzakire olunmaqdadır. Əsasən də baş naziр əleyhinə danışanlar çoxdur. Ölək üçün vacib tədbirə aile üzvləri ilə təşrif buyurması cəmiyyətdə birmənalı qarşılanmayıb. Paşinyanın əleyhinə danışanlar, onu parçalamağa hazır olanlar tekce siyasi opponentləri deyil, fürsət-dən yaranmaq istəyənlər arasında keçmiş hakimiyət nümayəndələri də var. Onların məqsədi hakimiyəti xalqın əli ilə devirib kürsünü elə keçirməkdir.

İndi ermənilər arasında Nikolani heç sevmeyənlər az deyil. Koçaryan və Sarkisyan bütün imkanlarını ortaya qoyublar ki, əvvəlki "imperiyalar"ın bərpə etsinlər. Bunun üçün xalqın "saqqızını uğurlamaq" gərəkdir. Amma keçmiş prezidentlərə Paşinyandan on qat artıq nifret edildiyindən onların da xəberi var. Alçaldılmış xalq ötən illəri unutmur.

Ermenistan daxilində və onun sərhədlerində vəziyyət ne qeder gərginləşsə, Rusiyanın serj və robertkimilər arasından olan beşinci kolonunun feallığı bir o qədər artır, onlar öz hakimiyət hüquqlarını getdikcə daha yüksək səslə bəyan edirlər. Onlar ölkənin düşdürüyü və ziyiyətin mürekkebliyi ilə maraqlanırlar. Onlar üçün əsas odur ki, xalqın narazılığından, hətta

qorxusundan istifade edib Ermənistana nezəret riçaqlarını bərpə etmək üçün rus süngülərindən istifadə etsinlər. Rus süngülerini qeyd etməyim təsədüfi deyildi.

**Niye hakim yox,
müxalifət partiyası?**

Belə ki, bu günlərdə Ermenistan "Respublika" Partiyasının (ERP) nümayəndə heyəti hakim "Vahid Rusiya" partiyasının təşkil etdiyi "Müstəmləkəciliyə qarşı: millətlərin azadlığı uğrunda" adlı təsis qurultayında iştirak etmək üçün Moskvadaya sefər edib. Ermenistan nümayəndə heyətində kimlər olsa yaxşıdır? Təmamilə rusiyayönlü şəxslər - Eduard Şarma-

zanov, Hayk Mamicanyan, Anna Mkrtçyan. Təəccüblüdür, elə deyilmə! Rusiyada hakim partiya digər ölkələrin hakim partiyalarını qurultaya dəvət edir. Və birdən Ermenistanda hakim "Mülli Müqavila" partiyası deyil, müxalifətənən olan ERP dəvət olunur. Yeni ruslar artıq açıq şəkildə göstərilər ki, Ermenistanda hələ də rusiyayönlü qüvvələrə arxalanırlar. Üstəlik, bu, Paşinyana mesajdır - bax, Nikol Vovaeviç, Rusiyanın hakim gücü müxalif ERP ilə münasibətləri inkişaf etdirir, sizinle yox.

Moskvada keçirilən qurultay "Müstəmləkəciliyə qarşı: Milletlərin Azadlığı Uğrunda" adlanır. Amma tədbirə dəvət alan Ermenistani və erməni xalqını azadlıqlan məhrum edən Köçəryan və Sarkisyan olub. Ermənilər bunu qəbul edə bilmirlər ki, hər iki president hakimiyətdə olduqları müddətdə Ermənistani az qala Rusiyanın müstəmləkəsi statusuna saldılar. Ona görə də serj-robert cütlüyünün müstəmləkəciliyə qarşı və xalqların azadlığı uğrunda bir

Sələflərin "son cəhd"

tədbirdə təmsil olunması gülməlidir, hətta simvolik.

Bu arada Ermenistan Respublika Partiyasının lideri Sarkisyan özünü Ermenistan daxilində fəal şəkildə təbliğ etməyə başlayıb. Belə ki, jurnalistlərlə səhbətində bəbək qatılı Sarkisyan deyib ki, "biz Ölək daxilində gülələrdən istifadə etmirik". Bu, jurnalistlərin komanda yoldaşlarının hakimiyətdən uzaqlaşdırılması üçün "son gülənin qaldığı" söyləməsinə cavabı olub. "Güləyə gəlinə, biz bunu heç vaxt deməmişik. Bəli, son bir cəhd qalıb, bu qədər. Mən belə düşünürəm", - Sarkisyan bildirib.

Serjikin istəyi...

Serj Azatoviçin tezliklə 70 yaşı tamam olacaq və ermenilər onun beyninin fealiyyətində geri dönməz dəyişikliklər, yaddaş zəifliyinin başladığını hiss edirlər. Serj isə erməni xalqında yaddaşsızlıq olduğunu düşünür. Nəcə olur, məger Ölək daxilində gülələrdən istifadə etməmişiniz? Bəs 2008-ci ilin 1 mart facieli hadisələri? Axi o zaman prezident seçkilərinin nəticələrinin saxtalasdırılmasına etiraz olaraq Köçəryan hakimiyəti sadəcə Sarkisyanə ötürərənən on minlərlə insan küçələre axısb. Köçəryan və Sarkisyan etirazları vəhşicəsinə yarındı, nəticədə 10 nefer öldürdü, 200-dən çox erməni etirazçı müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri aldı. Məsələnin bir özəlliyi də var, etirazçıları atəş açanlar Qarabağdan çağırılan "Qarabağ Klani"nın silahlıları olub. Sarkisyan öz xalqına qarşı hansı cinayət törətdiyini çox gözəl bilir.

Yeri gəlmışkən, bugünkü mətbuatla ünsiyətində də onun rüsvayçılığı açıq-aydın görünür: "Biz gülələr Ölək daxilində istifadə etməmişik, onlardan hüquq-mühafizə orqanı istifadə edib, düzgün, vaxtında və yerində istifadə edib. Baş verənlər o insanlara cavabdır ki, o vaxt məqsədinə çata bilməyib, amma 2018-ci ildə bacarib". Belə çıxır ki, Ermənistən hüquq-mühafizə orqanları özbaşına fealiyyət göstərir, bu qədər adamı gülələyirler və heç ne olmamış kimi davranırlar. Yoxsa rejimin əmrələrini yerinə yetirdikləri üçün onlara heç ne olmayıcağını dəqiq bilirlər.

Bu cavab Sarkisyanın 2018-ci ildəki məğlubiyətindən sonra qızılınlı əks etdirir. Axi Paşinyan və küçələrə çıxan erməni xalqı onu hakimiyətdən qovdu. Sarkisyan alçaldıldı, tapdalındı. Nə polis, nə də ordu onun köməyinə çatmadı, cünki onlar üşyankar xalqın qarşısında aciz olduqlarını başa düşdülər. 2018-ci ildəki rejimin gücü olsayıd, həmin gücdən istifadə edib çəkinmədən xalqın mahvini imza atardı.

Sarkisyanın "birçə son cəhd qalıb" sözlərinə gəlinəcək, o, dərin yanılır. İndi ermənilər Nikolai heç sevmirlər. Amma Köçəryana və Sarkisyanı on qat artıq nifret edirlər. Erməni cəmiyyəti hakimiyətin onları meruz qoyduğu 20 illik rəzaləti unutmayıblar. Erməniləri gücsüz məxluqlara, Ermənistəni isə Qafqazda Rusiyanın ayaqaltısına çevirdilər. Nikol gəldi, in-

qaytarmaq üçün hansı yola ehtiyac var, sualına Qulyan belə cavab verib: "Bütün yollardan istifadə etmek lazımdır". Görünür, ermənilər hələ də ağıllanmayıb, ya da yumruq zərbəsinin fəsadları çox ağır olub.

Qeyd edək ki, 1988-ci il fevralın 20-də ermənilər Qarabağın Azərbaycan SSR-dən Ermenistan SSR-ə verilmesi üçün əvvəlcə DQMV Ali Sovetində qərar qəbul etdilər, sonra isə silahlı münaqişəyə başladılar. Bundan sonra Sumqayıtda 1988-ci il fevralın 27-də etnik ermənilərdən ibarət dəstələr, qruplar teşkil edərək kükələrde və mənzillərində ermənilərə hücum edərək qətlə yetirdilər. Sumqayıtdakı hadisələrin təşkilatçıları ermənilər olması artıq sübuta yetirilib. Həmin hadisənin baş vermesində Sumqayıt əhalisi arasına yerləşdirilən və Azərbaycan dilini təmiz bilən ermənilərdən ibarət texribatçı qruplar xüsusi rol oynayıb.

1988-ci il fevralın 19-dan etibarən İrəvan-da kütləvi mitinqlər başlanır. Mitinq iştirakçıları "Ermənistəni türklərdən təmizləməli!", "Ermənistən yalnız ermənilər üçündür!" kimi şəhərə iżli sürürdülər. Mitinqlərin üçüncü günü İrəvanda salamat qalmış yegane məscid

binası (XX əsrin əvvələrində isə şəhərdə 8 məscid olmuşdur) və azərbaycanlı orta məktəbi, C.Cabbarlı adına İrəvan Azərbaycanlı Dram Teatrının ləvazimatı yandırılır. İrəvanda bu hadisələr qarşı etirazını bildirən azərbaycanlıları evlərinə vurulur. İrəvanda bütün bular töredilən zaman Sumqayıt faciəsi hələ hazırlanır. "Sumqayıt qırğınları" programının icracılarından ən fəali isə 1959-cu ildə anadan olmuş Eduard Robertoviç Qriqoryan adında erməni idi.

Erməni "hay"ı və huyu

Ermənilər təkə maksimalist deyillər, həm də özləri barədə "millətçilik" dən də üstün bir təlqincidirlər. Vaxtilə Qarabağda separatçılıq etmiş birinin fikrini diqqətinizə çatdırmaqla erməni huyunun nəden ibarət olduğunu size anlatmış olacağam. Separatçıların qondarma "parlament"inin sədr müavini Baqram Balyan deyib ki, "Dağlıq Qarabağ" məsələsinin Azərbaycanın ərazi bütövülüy ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. "Biz öz ərazimizdə özümüzü müəyyən etmişik. Burada qeyd etmək lazımdır ki, bizim heç bir ölkəyə və xalqların ərazilərinə qarşı heç bir iddiamız olmayıb. Sovet dövründə bizim Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayeti var idi və o, Sovet İttifaqının tərkibində müəyyən statusa malik idi, necə ki, Sovet Azərbaycanında var idi".

Özünü vitse-spiker kimi təqdim edən bu ikiyayaqlıların dediklərində belə çıxır ki, Rusiyanın, Ukraynanın, Qazaxıstanın, Gürcüstanın

etməyə, nəhayət, Rusiyanı Ermənistəndən sıxışdırıb çıxarmağa cəhd ediləcək. Bu barədə "Hraparak" qəzeti mövzunu inkişaf etdirərək yazır. "Hökumətyönlü mənbələr bildirir ki, belə bir tələb Qərətərəfdən qoyulub, bunun müqəbilində Azərbaycanın herbi ambisiyalarını cilovlamaq vədi edilib. Məhz buna görə de Paşinyan Mühəndə erməni icmasının nümayəndələri ilə görüşündə bir daha təkrar edib: "Mən çıxdan deyirəm ki, Ermənistən Ukrayna məsələsində Rusiyanın müttəfiqi deyil. Bu, bizim səmimi mövqeyimizdir", "Hraparak" qeyd edir.

36 il əvvələ qayıdış, yoxsa...

Ermənilər Qarabağ hərəkatının başlangıç günü qeyd edirlər. Hətta bir il bundan əvvəl də ümidi edirdilər ki, "yenilmez erməni ordu" 3 il əvvəlki vəziyyəti yenidən qaytaracaq. Amma hər keçən gün ermənilərde bu iddia ölüziyib gedirdi. Cünki olara qan udduran, işğalçı əməllerinin sonunu getirən Azərbaycan Ordusu getdikcə güclənir, ölkənin ərazi bütövülüyünü bərpa edirdi. Erməni ordusu isə bütün menalarda itirirdi, tükenirdi və bu vəziyyət bu gün de davam etməkdədir. Erməni cəmiyyətində hələ də əvvəlki havalarla insanların başını aldadınlar var. İrəvanda jurnalıstlərlə səhəbtində separatçıların qondarma "parlamenti"nin keçmiş spikeri Aşot Qulyan deyib ki, "azadlıq mübarizəsinin yeni mərhəlesiənə başlamaq potensialına malik olduğunuza inanan hər kəsi təbrik edirəm". Erməniləri Qarabağa

və digər "Sovet respublikaları"nın sərhədləri olmayıb və ən əsası da SSRİ-də muxtar qurumların statusu respublikaların statusundan üstün olub. O cümlədən, Rusiyanın tərkibində olan subyektlər de respublika hakimiyətinə tabe olmadıqdan onların da müstəqillik əldə etməsi tam qanunidir. Bəs niye etmeyiblər? Belə SSRİ konstitusiyasında yazılınlar təkə ermənilərin maraqlarına xidmet edirmiş?

V.VƏLİYEV

Müəllim-şagird münasibətləri bütün dövrlərdə aktual mövzu olub. Bu münasibətlər fənnda belə bir fikir formalışdır ki, müəllim ikinci valideyndir. Yəni, gənün yarısını məktəblərdə olan uşaqlara təbii ki, müəllim münasibəti, ya-naşması, yaxşı mənada, onun tehsili ilə yanaşı, təbiyəsində də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Orta yaş qrupunda olan insanların hər biri yaxşı xatırlayır ki, o dövrlərdə məktəblərdə çox gözel müəllim-şagird münasibətləri var idi. Valideynlərin bize evdə təbliği isə məktəbdə müəllimlərə hörmət etməyimizlə, saygı ilə yanaşmağımızla bağlı olardı. Bu səbəbdən də biz, sözün həqiqi mənasında, müəllimləri ikinci valideynimiz bilir və onların hər bir təlim-təbiyəsine əməl edirdik. Lakin müasir dövrde müəllim-şagird münasibətləri, çox halda, o dövrdəkilərə əslə bənzəmir. Tez-tez eşitdiyimiz xoşagəlmez münasibətlər fonunda düşünürük ki, bunun sonu necə olacaq? Bu barədə bir qədər etraflı danışaq.

Xatırlayıram ki...

Bəli, o dövrde müəllimlər ikinci valideyimiz idi. Qadın müəllimlər qızların anası, kişi müəllimlər oğlanların atası kimi bize yanaşır, hər səhvimizi, qüsürumuzu o qədər incəliklə aradan qaldırırdılar ki, ruhumuz belə incimirdi. Yadimdadır, bir dəfə sınıfımızda qızlardan biri tənəffüs zamanı çantaları axtarıb pul götürdü. Qızlardan biri bunu görmüşdü, lakin uşaqlara yox, birbaşa sınıf rəhbərimizə demişdi. Təsadüfən də həmin saat sınıf rəhbərinin dərsi idi. Dərs normal, sakit şəkildə keçdi. Zəng çalınanda müəllim qızlara qalmalarını, oğlanlara getmələrini dedi. Oğlanlar getdilər. Müəllim bizimlə səhbətə başlıdı. Bəlkə də o vaxt anlamazdıq. Lakin bu gündən həmin səhbətə qayıdışda müəllimin bizləri necə incəliklə başa salması, səhbəti necə bacarıqla açması, necə həssaslıqla aparması qarşısında baş əyməli oluram. Bir sözə, səhbət o qədər mənali, təsireddi oldu ki, növbəti tənəffüsənən sonra pullarımızı çantalarımızda gördük. Sınıf yol-daşımız hər kəsin pulunu götürdüyü kimi də yerinə qoymuşdu.

Tək sınıf rəhbərimiz yox, bütün fənn müəllimləri dərsdə baş verən hansısa kiçik bir hadisə üçün tənəffüs zamanı bizi saxlayır, səhbət edir, aşadırma apardı.

Əmək təlimi fənnini tədris edən müəllimimizin dilində hər səsləndirmə problemi var idi. Bir dəfə oğlanlardan biri dərs başlaşandan bir neçə dəqiqə sonra gəldi. Qapını döyüb içəri keçdi və müəllim ondan nə üçün yubandığını soruşdu və hirsəndi. O da qapını açıb çıxıb gedəndə müəllimin həmin qüsürunu göstərən tərzdə danişdi. Düzü, bu hamımıza çox pis təsir etdi. Müəllim isə heç bir kəlmə de danişmadı. Özünü elə apardı ki, sanki eşitməyi. Biz də sevindik ki, yaxşı ki, müəllim eşitməyi.

Sən demə, müəllim eşidibmiş, həm də çox gözel eşidibmiş. Növbəti dərsdə bunun şahidi olduq. Həmin oğlanı müəllim elə bir tərzdə başa saldı ki, bütün sınıf uşaqları xəcalət çəkdik. Və bu, son hal oldu. Tənəffüs zamanı isə hamımız bir nefər kimi həmin oğlanın üstüne getdi, hərəkətinə görə onu yaxşıca tənbəh etdi. O da qıpçıqmızı oldu. Hiss olunurdu ki, səhvini anlayıb.

Ədəbiyyat müəllimimiz vardi. Bize həm ədəbiyyatdan, həm də həyatdan dərs verirdi. Davranışımızın en kiçik detallarınadək geniş şəkildə danişir, her birimizin əsl insan olması üçün əlindən gələni edirdi. Sınıfımızdə bir oğlan vardı, yaxşı oxumurdu. Bir dəfə onu elə gözel şəkildə tənbəh etdi ki, uşaqlıqlımızla müəllimimizə, aferin, dedik.

Həmin oğlanın atası fəhle idi. İşı də çətindi. Müəllim onu dərsi danişmağa qaldırdı. O da susub dayandı, bilmirdi çünki. Müəllim, "niyə dərsini oxumamışın, işinin adı nədir?" deyərək təsirlə bir səhbətə başladı. Oxumağının, təhsilinin atasına gələcəkdə böyük kömək olacağını, onun fəxri ola biləməsini elə həssaslıqla izah etdi ki, oğlan utandığından başını aşağı saldı. Ta bundan

Müəllim-şagird: bəzən haqlı, bəzən haqsız tərəflər...

sonra onun bir dəfə də olsun dərsə hazırlıq-sız gəldiyini görmedi. Artıq yuxarı sınıflarda oxuyurduq. Sınıfımızdə bir qız çox kilolu idi. Həmişə də əyninə gen-geniş ətək, köynek geyinirdi. Bir dəfə yenə sınıf rəhbərimizlə səhbət edirdik. Müəllim o qızı məsləhət gördü ki, həmişə əyninə görə paltar geləyinsin, bu gen paltarlar onu daha da kilolu göstərir.

İndi həmin günləre qayıdır bütün olanları, hansı ki, söylədiklərim olanların çox az bir hissəsidir, yada salanda həqiqətən özümüzü müəllimlərimizə borclu hesab etməyə bilmirik. Onlar bize tek elmin sırlarını deyil, həyatın sırlarını, insanlığı, insanpərvərliyi, vətənpərvərliyi, böyük-kiçiyə hörmət hissini, harada özümüzü necə aparmağın lazımlı olduğunu aşayıb. Bu səbəbdən dərhal müdaxile, biri də var, bir neçə saatdan sonra müdaxilə. Bir də ki, biz uşağımızı müəllimlərə saatlarla etibar edirik, nə üçün onun təbiyəsindən nəzarəti də onun öhdəsinə verməyək?

Müəllim-şagird münasibətləri müasir dövrdə

İndi o dövrün müəllimlərindən, onların hər bir uşaqa münasibətindən səhbət düşəndə, əshi, o dövr ayrı dövr idi, deyirlər. Məraqlıdır, görəsən dəyişən nədir ki? Yenə də məktəb varsa, müəllim, şagird, valideyn varsa, təlim-təbiyə varsa, bəs dəyişən nədir? Müəllimlər şagirdləri öz əvladları kimi görür, yoxsa şagirdlər müəllimlərin onların ikinci valideyni olmasına istəmirlər? Yoxsa valideynlər öz missiyalarını məktəb saatlarında müəllimlərə etibar etmirlər? Hansıdır, görəsən?

Həm şagird, həm müəllim, həm valideynlərlə apardığımız səhbət əsnasında məlum olur ki, hər üç subyekti bu münasibətlərin "müsələşməsində" böyük rol oynayır. Düzdür, indi dənişəcəklərimiz bütün valideynlər, şagirdlər, müəllimlər aid deyil. Lakin çox təsəssüf ki, onlar arasında belələri var. İndi bəzi müəllimlər uşaqlardan, uşaqlar və valideynlər isə müəllimlərdən gileylidir. Nə üçün? Bunun üçün kiçik bir aşadırma apardıq. Məsələn, müəllim deyir ki, indiki dövrdə uşaqa, o yana çəkil, demək olur. Valideyn məktəbə gəlir, səninə sanki üşyana başlayır.

Valideyn deyir ki, müəllim mənim uşağıma dərs deyə bilər, ona hirsənə, tənbəh edə bilməz. Bax elə problem də buradan başlanır. Deməli, günün yaridan çoxunu məktəbdə olan şagird hər hansı bir səhv hərəkət edir, səhv söz danişrsa, müəllim onun bu hərəkətinə göz yummalı, danişdiyi sözü qulaqardına vurmalıdır? Onda, ezziz valideyn, sən bu uşağın gələcəyindən heç nə gözləmə. Məsələ aydındır, düşünürəm ki, əlavə izaha ehtiyac yoxdur.

Lakin onu vurğulamaq istəyirəm ki, bu cür düşünmək heç də düzgün deyil. Çünkü istər, ev, istər məktəb olsun, səhv hərəkətinə qarşısı dərhal alınmayağından bu, növbəti səh-

ve yol açır. Belə isə nə üçün müəllim uşağı tənbəh edə bilməz? Axi bu təbiyə prosesində həm də valideynə köməklikdir. Bir də axı valideyn əvladını olduğu kimi tanıya bilmir. Lakin müəllim onun uşaqlar arasındaki hərəkətlərini daha yaxşı görür və əger qarşısı alınmazsa, bu, onun xarakterinə elə bir formada çökür ki, sonra onu təbiyə etmək çətinləşir.

Hər bir uşaq arxayı olanda ki, müəllim onun hansısa bir səhv hərəkətinə göz yumacaq, görün bunun sonu nə ilə neticələnə bilər. Belə çıxır ki, uşağın etdiyi səhvələr cavablı qalır. Valideyn deyir ki, uşağının səhvələrini deyin, mən özüm tənbəh edim. Bəli, bər du doğru fikirdir. Lakin ikitərəfli tənbəh daha tesirli deyilmə? Biri var, dərhal müdaxile, biri də var, bir neçə saatdan sonra müdaxilə. Bir də ki, biz uşağımızı müəllimlərə saatlarla etibar edirik, nə üçün onun təbiyəsindən nəzarəti də onun öhdəsinə verməyək?

Tədris və təlim-təbiyə yanaşı olanda...

Cəmiyyətə o zaman yaxşı yetişdirilmiş gənc vermək olur ki, məktəblərdə tədris təlim-təbiyə birgə həyata keçirilsin. Uzun illər bu, belə də olub. Yəni, məntiqədə fikirləşəndə ister təhsil alırdıq, ister çalışdıqımız müəssisələrdə təlim-təbiyə qaydalarına riayət etmək hər kəsin borcdudur. Məktəbdə isə bu, vacibdir. Baxmayaraq ki, indi uşaq bir səhv hərəkət edəndə və müəllim onu tənbəh edəndə bəzi valideynlər var ki, səsləri sosial şəbəkelərdən gəlir, lakin belə deyil. Hər kəs borcludur ki, məktəbin qayda-qanunlarına tabe olsun. Biz nə qədər ki, əvladlarımızın başına tumar çəkirik, nə qədər boş yerə onları müdafiə edirik, inanın, bunun yaxşı nəticəsi olmayıcaq.

Nə üçün öz məktəb illərimizin təcrübəsindən istifadə etmirik? Axi hər birimiz o dövrə təhsil almışq, müəllim-şagird münasibətlərinin nəticələrində bəhrələnmişik. Belə olan təqdirdə nə üçün bu metodun əleyhinə çıxırıq? Bizi bəli, bu sosial şəbəkelər, internet aləmi bu günlərə gətirib çıxarıb. Orada gördüklimiz, oxuduqlarımız bizde bu fikirləri formalasdır. Lakin orada gördüklimiz bizi milli dəyərlərimizdən qoparmaq üçün şüurlarımıza yeridilənlərdir. Biz nə edirik? Onları rədd edib, öz yolumuzla getmək əvəzinə, cəmiyyətimizə, həyat tərzi-məzə uyğun olmayanların ardına gedir, onları həyatımıza daxil edirik. Lakin bu, heç yaxşı hal deyil və bu barədə əməlli-başlı düşünmək gərekdir.

Müəllim-şagird münasibətlərinin bir tərefindən-yeni valideynlərə bağlı tərefindən danişdiq. İndi isə bəzi qədər də müəllimlərə aid tərefindən danişaq. Bəli, bu gün məktəblərimizdə müəllimlər var ki, valideynlər onlar haqqında güleylənməkdə haqlıdırlar. Bu cür müəllimlərdir müəllim-şagird-valideyn üçbu-

cağına xələl getirənlər.

Adının çekilməsini istəməyen bir valideyin deyir ki, bu günlərdə əvladının təhsil aldığı orta məktəbin sanitar qoşağında yuxarı sinif şagirdləri sıqaret çəkibmişlər. Onun əvladı da həmin vaxt oraya getdiyi üçün ondan həmin uşaqların kim olduğunu öyrənməyə çalışıblar. Lakin uşaqların kim olduğu haqda məlumat vermək isteməyib. Belə olanda müəllim uşağı sınıfından çıxarıb. Bu faktla bağlı düşündürəm ki, burada, bəli, günah müəllimlərdir. Birincisi, heç bir məsələ ilə əlaqədar şagirdi dərs prosesində ayırmak olmaz. İkincisi, gördüyü nə isə haqda danişmaq istəməyen şagirdi zorla danişmağa vadar etmək olmaz. Yaxşı olar ki, növbətçi müəllimlər məktəbə nəzərəti gücləndirsinlər və ne baş verdiyini özleri aşkar etsinlər. Yuxarı sinif şagirdləri ilə aşağı sinif şagirdini qarşı-qarşıya qoymaq heç də düzgün hal deyil. Müasir dövrümüzdə müəllimlər var ki, şagirdi adı səhvi üçün bütün uşaqların içərisində tehdir edir. Belə olanda isə təbii ki, valideyn də işə qarışır və müəllimlər uşağına qarşı doğru hərəkət etməsini tələb edir. Beləliklə münasibətlər korlanır, tədris təlim-təbiyənin birgə həyata keçirilməsinə maneçilik yaradır.

Bəs bu münasibətlərin qorunması üçün nə etməli?

Yaxşı olar ki, yuxarıda da qeyd etdim ki, müəllim müəllim adına böyük ehtiramla yanaşın. Valideyn də boş yerə əvladını müdafiə etməsin. Uşaqların məktəbdə-dərs prosesində hansısa bir səhvə yol verirə, onu müəllim-valideyn eyni dərəcədə qınayarsa, bəli, bunun gözel nəticəsi ola bilər. Yox, əger, müəllim bunun valideyni əlib şikayət edir, mən işdən çıxarırlar deyirə, yəni valideynlər buna şərait yaradırlarsa, onda özlərindən küssünlər. Əvladlarının da xoşbəxt gələcəyi haqda fikirləşməsinlər.

Məktəb tek tədrisi yerinə yetirərsə, əvladlarımız kor olar. O mənada ki, əxlaqi yerdə olmayan təhsilli insan kimin nəyinə gerəkdir. Bizim cəmiyyətimizə vere biləcəyimiz ən layiqli əvlad təhsili ilə yanaşı, təbiyəsi və əxlaqi gözel olan gənclərdir. Buna isə yalnız məktəblərdə nail ola bilərik.

Bəzi müəllimlərin də məktəblərdə necə deyərlər, hegəmonluq etməsi, bəzi valideynlərin də məktəblərə hücum çəkməsi, əvladının səhvənə görə məktəb kollektivini günahlandırması haqqında onlarla faktımız var. Bütün bu faktlara nəzər salanda, analiz edəndə isə belə qənaətə gəlmək olar ki, çox gözel ənənələr üzərində qurulan təhsil ocaqlarımızı bir neçə müəllim və valideynin səhv addımları, danişqılları, hərəkətləri ilə günahlandırmış olmaz. Biz çalışımlıq ki, ictimai qınaqla həmin müəllimlərə də, valideynlər də səhv etdiklərini anlıdaq. Bunu bacararıqsa, gələcəyimiz olan uşaqlarımızı xilas etmiş olarıq. Bunu bacararıqsa, yuxarıda da haqqında danişdiyim gözel müəllim-şagird münasibətlərinin davam etdirə bilərik.

Valideynlər yaxşı-yaxşı fikirləşməlidirlər. Sosial şəbəkelərdə dikte olunanlara ağıllarıni verməməlidirlər. Bizim xalqın milli dəyərləri var, bunu sosial şəbəkelərdə gördükleri ilə qarşıdır. Olar ki, hansısa bir xalqın ölkədə uşağı özbaşına buraxarlar. Dəyərlər ki, məktəbdə istənilən hərəkətinə görə ona heç kim bir kəlmə söz deyə bilməz. Lakin inanın ki, belə bir ölkə ola bilməz. Bütün bu barədə gördükliniz yalan, hansısa bir xalqın mentalitetini darmadığın üçün uydurulan, beyinlərə axıdılan vasitələrdir. Əvladımız hansı məktəbdə təhsil alırsa, ora onun ikinci evi, müəllimlər isə ikinci valideynləridir. Biz bunu nə qədər ki, bu cür qəbul edirik, cəmiyyətə də layiqli vətəndaşlar vere biləcəyik. Nə qədər ki, müəllim öz peşəsinə, müəllim adına hörmətlə yanaşsa, məktəblərdə tədrisə yanaşı, təlim-təbiyə de yüksək seviyyədə olacaqdır. Biz bunala nail olmağa, olarımızızı qorumağa çalışımlıq. Əks təqdirdə isə dediklərimizin bir neçə ilən sonra nə qədər doğru olduğunu hər kəs görəcəkdir.

Mətanət Məmmədova

www.sesqazeti.az

“1 992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan xalqına qarşı Xocalı soyqırımı törədilib. Həmin gecə Ermənistən silahlı qüvvələri beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini kobudcasına pozaraq, Xankəndidə yerləşmiş 366-ci alayın iştirakı ilə Xocalı şəhərinə hücum edib və dinc əhaliyə qarşı misli görünməmiş qəddarlıq nümayiş etdirib. Hücum başladıqdan sonra orada yaşayan təxminən 2500-ə yaxın dinc əhali azərbaycanlıların nezarətində olan yaxın ərazilərə çatmaq məqsədilə şəhəri terk etməyə cəhd göstərib. Onların arasında qarlı-şaxtalı havada həyatını qurban verənlər de olmuşdu. Cinayətkar erməni qoşunlarının vəhşiliyi nəticəsində Xocalı əhalisində 613 nəfər öldürülmiş, 487 nəfər şikət olmuş, 1275 nəfər dinc sakin - qocalar, uşaqlar, qadınlar əsir götürülərək ağlaşılmaz erməni zülmünə, təhqir və həqarətlərinə məruz qalmışlar. 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil". Bu sözleri SİA-ya açıqlamasında Milli Məclisin deputati Aqil Məmmədov deyib. Onun sözlərinə görə, bu, əsl soyqırımı iddi: "Xocalıda öldürülmiş 613 nəfərdən 106 nəfəri qadın, 63 nəfəri uşaq, 70 nəfəri qocadır. Xocalı faciəsində 8 ailə bütövlükde məhv edilib, 24 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirib. Xocalı işğalı zamanı təkcə dinc əhaliyə deyil, sosial məişət obyektləri, tarixi-dini abidələrimizə qarşı da qəddarlıq törədilib. Məktəbler, məzarlıqlar klublar, kitabxana və xəstəxanalar yerləşmişdir.

Bu misli görünməmiş hadisələrə Ulu Öndər Heydər Əliyevin dövründə siyasi qiymət verilib. Xocalı soyqırımı təkcə azərbaycanlılara yox, bütün bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bir cinayət idi. Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis Xocalı soyqırımı günü haqqında qərar qəbul etdi. Həmin tarixdən etibarən hər il Xocalı soyqırımı günü qeyd olunur. Bundan əlavə Ümummilli Liderin 1997-ci il 25 fevral sərəncamı ilə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini yad etmək məqsədilə hər il fevral ayının 26-sı saat 17:00-da sükut dəqiqəsi elan olunub. Müəllifi Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva olan "Xocalıya ədalət" kampaniyası sayəsində bu soyqırımanın bütün dünyaya çatdırılması istiqamətində mühüm işlər görülüb. Əsasən, 2008-ci ildən daha geniş vüsət almış bu təhlükət nəticəsində 115 təşkilat kampaniyanın fəaliyətini dəstəkləyib. Yüzminlərlə insan təbli-

"Bu vəhişilikləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq bizim borcumuzdur"

ğat kampanyasına qoşulmuş, baş verən hadisələri daha dərindən öyrənmişdir. Eyni zamanda, Xocalı soyqırımı Bosniya və Herseqovina, Kolumbiya, Çex Respublikası, İordaniya, Pakistan, Sloveniya, Əfqanistan, Meksika və s. kimi bir çox ölkələrdə Xocalı soyqırımının tanınması ilə bağlı sənədlər qəbul olunub. 2013-cü ildə Qahirədə İƏT dövlət başçılarının iştirakı ilə keçirilən İslam Zirvə Konfransında qəbul olunmuş Kommunikende üzv dövlətlər Xocalı soyqırımının tanınması istiqamətində zəruri səylər göstərməyə çalışmışlar".

Deputat sözlərinə davam edərək bildirib ki, bu hadisələr təbliğ olunsa da, II Qarabağ müharibəsinə qədər Ermənistən tərəfə bu məsələyə məhəl qoymadığı üçün Azərbaycan öz torpaqlarını işğaldən azad edə bilməyib: "Hətta erməni tərəfi BMT-nin torpaqlarımızın işğaldən azad olunması ilə əlaqədar qəbul etdiyi 4 qətnamedən də imtina ediblər. Çox acınaçlı haldır ki, bu soyqırımanın törədilmesi, həmçinin qətnamənin icra olunmaması ilə bağlı Ermənistana qarşı heç bir tədbir görülməmişdir. Şükürələr olsun ki, Xo-

calı soyqırımında, vaxtılıq işgal olunmuş digər ərazilərimizdə törədilmiş hadisələrdə canlarını qurban vermiş şəhidlərimizin qanı yerde qalmadı. 2020-ci il 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusu 30 il işgal altında qalmış torpaqlarımızı azad etməklə yeni realıqlar yaratdı. "Dəmir yumruq" qalib geldi.

2023-cü il 19-20 sentyabr tarixlərində aparılan lokal xarakterli antierror tədbirləri nəticəsində Xocalı şəhəri də separatçılarından təmizləndi. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2023-cü il oktyabrın 15-de Xo-

calıda üçəngili bayraqımızı ucaldı. Azərbaycan xalqı artıq özünü qalib dövlətin qalib vətəndaşı kimi hiss etməyə başladı. Bu gün Xocalıda və digər bölgərimizdə köçə hazırlıq işləri gedir. Bu da o deməkdir ki, Azərbaycan xalqı heç vaxt keçmişini unutmayaçaq. Ənənəvi olaraq hər il fevralın 26-da minlərlə insan "Ana harayı" abidəsini ziyaret edir. Xocalı soyqırımının 30-cu ildönümündə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın iştirakı ilə ümumxalq yürüşü keçirilmişdi. Bu yürüsdə hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirliklər, agentliklər və digər şirkət rəhbərləri, həmçinin siyasi partiyaların nümayəndələri iştirak edərək Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bu faciəni unutmadıqlarını bir daha dünyaya bəyan etmişdilər. Bu gün də Azərbaycan Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar təbliğat kampaniyasını davam etdirir. 20-50 il sonra da ermənilərin törətdikləri vəhşilikləri dönya ictimaiyyətinə çatdırmaq bizim borcumuzdur".

Ləman Sərraf

zəherini azaldan, onun əksinə təsir göstərən maddələrdir. Zəhərlənmələr müxtəlif olduğu üçün antiduntənlər da müxtəlifdir. Məsələn, biləndə ki, xəstə turşu, şirkə içib zəhərlənib o zaman antidont kimi soda ilə yuyulması məsləhətdir. Biləndə ki, xəstə səhven metil spirti içib nə qədər maraqlı olsa da, etil spirti ilə, yaxud 5%-li C vitamini ilə yuyulması məsləhətdir. Yenə burada ən çox aktiv kömürdən yuyulma üsullarına daxil etməsi vacibdir. Üçüncü istiqamətdə həkim, tibb işçisi yerine yetirir.

Hər halda xəstə təcili həkim çağırılmalıdır, yaxud həkimə çatdırılmalıdır. Ola bilər ki, həddindən artıq ağır vəziyyət olar. Sancı, qusma kimi hallar olandan sonra yerli əlamətlər - qızartı, ağrı, hərəkətin yüksəlməsi, bədənin qasıması, tənəffüsün çətinləşməsi, nəbzin süretlənməsi və səthi olması, baş ağrısı, qulaqlarda səs-küy kimi əlamətlər olur. Artıq ağır hallarda özündən getmə, şüurun getməsi, şok hali baş verir. Gec çatdırıldığda, təəssüf ki, ölüm hallarına da təsadüf edilir. Əsas məsələ ilkin olaraq zəhərlənmə yaranan qazdan əzaqlaşdırmaq, təcili ona rahatlıq vermək, ən vacib isə həkimə çatdırmaq, yaxud həkim tərəfindən ilkin yardım göstərilməsi məsləhətdir.

Söylü Ağazadə

Zəhərlənmələrdə ilk tibbi yardımı necə etməliyik?

HƏKİM DANIŞDI

dəm qazı gələn hissəni də bağlamaq lazımdır ki, bir daha gəlməsin. Təmiz havaya çıxarıldıqdan sonra onun rahat nəfəs alması üçün şərait yaratmaq lazımdır".

Həkim əlavə olaraq deyib ki, yəni dar, sıxan paltalar olmasın, rahat mövqədə uzandırılsın, hansı vəziyyətdə daha rahat nəfəs ala bilirsə, o şəkər salmaq lazımdır: "İkinci istiqamət antidontlarla verilən zəhərlənmənin qarşısını almaqdır. Antidot zəhərlə maddənin

qusdurmaq mümkünse, bu çox yaxşı ilkin köməkdir. Mümkün olsa həmin suya kömür tabletkaları da əlavə etmək yaxşı effekt verir. Çünkü həmin kömürdə bütün zəhərli maddələri özünə cəlb etmək, hopdurmaq, özündə saxlamaq və sonra özü ilə bərabər orqanizmdən çıxarmaq qabiliyyəti var. Təv-

siyə olunur ki, zəhərlənmə ehtimalı çox olan yerlərdə ehtiyat olaraq kömür tabletkaları saxlanılsın.

- ikinci ən çox rast gəlinin tənəffüs sistemi yolu ilə yayılan zəhərlənmədir. Bunu ən çox törədən dəm qazıdır. Burada ilk yardım odur ki, xəstə təcili həmin yerdən təmiz havaya çıxarılsın. Bəzən

Hər bir xalqın varlığının təzahürü, onun milli sərvəti, qan yaddası olan dili kimliyimizi təsdiq edir. Fevralın 21-i bütün dünyada Beynəlxalq Ana Dili Günü kimi qeyd olunur. 1999-cu ilin noyabrında Bangladeş səfirinin təşəbbüsü ilə UNESCO tərəfindən fevralın 21-i Beynəlxalq Ana Dili Günü elan edilib. Beynəlxalq Ana Dili Günü 1952-ci il fevralın 21-də Bangladeşin Benqal şəhərində öz ana dilinin rəsmi dil olması uğrunda mübarizə aparan 4 tələbənin ödürlülməsi hadisəsini bir daha insanların xatirəsində canlandırır. Dünyada məhv olmaq təhlükəsi ilə üzləşən dillərin qorunması məqsədilə hər il keçirilən Beynəlxalq Ana Dili Günü insanlara öz doğma dilinin varlığını hiss etmək, onunla qurur duymaqla, onu qorumaqla, inkişaf etdirmək hüququ olduğunu bir daha xatırladır.

Bizim ana dilimiz vüqarımızdır, tariximiz, keçmişimiz, bu günümüz və geleceyimizdir. Bu günə qədər tarixi reallıqlar deməyə əsas verir ki, çox ziddiyətli yollar keçmiş Azərbaycan dilini öz zənginliyini və saflığını qorub-saxlamışdır. Belə ki, Azərbaycan dilini əreb istilası dövründə iki əsr əsərət altında olmuş və bu baxımdan da, dilimizə əreb-fars mənşəli sözlər daxil olmuşdur. Əreb əlifbası dəyişdirildikdən sonra latin qrafikasına keçsək də, bu, uzun sürməyən bir proses olmuşdur. Belə ki, sovet imperiyasının Azərbaycanda hökmranlığı, sözsüz ki, öz təsirini göstərməyə bilməzdi. Rus şovinizminin təsiri nəticəsində, əlibbamızın deyişməsi, kiril əlibbasına kecid, ana dilimizin zəifləməsinə getirib çıxarı, saflığına ve təmizliyinə mənəvi təsir göstərdi. Belə ki, əreb-fars mənşəli sözlər zəngin olan ana dilimiz rus mənşəli sözlərlə bir qədər zəifləməyə başladı. Onu da, qeyd edək ki, bu proseslər dilimizə nə qədər təsir etsə də, digər tərəfdən, Azərbaycan ziyalılarının dilin saflığı və təmizliyi uğrunda mübarizəsi, ana dilimizin qorunmasına yönəldilmişdir. 19-cu əsrin sonu, 20-ci əsrin əvvəllərində dil uğrunda mübarizə daha da sürətləndi. Dilin təmizliyi istiqamətində çox ciddi addımlar atılmışa başlandı. Tədqiqat işlərinin nəticəsi olaraq, dilçi alimlərin yaratdığı əsərlər Azərbaycan dilinin leksikologiyasına, qrammatikasının və onun semantik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə yönəldilmişdir. Müxtəlif lügətlərin yaranması, ana dilini öyrənen əsərlərin meydana çıxmazı dilçi alimlərin və ziyalıların gərgin əməyi nəticəsində ortaya qoyuldu. Sözsüz ki, belə bir gündə dilçilik elmində Azərbaycan dilinin bu və ya digər sahələrinin öyrənən alimlərin adını qeyd etməmək mümkün deyil. F.Köçərli, M.Dəmirçizadə, T.Hacıyev və başqaları Azərbaycan dilinin inkişafı istiqamətində çox ciddi elmi faktlara əsaslanan nümunələrlə çıxış etməyə başladılar. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan ziyalıları təbaqəsi, bir estəfat olaraq, öz yələrini yetişməkde olan dilçilərə vermişdir. Həsən bəy Zərdabının, Cəlil Məmmədquluzadənin, Əli bəy Hüseynzadənin, Ömer Faiq Nemanzadənin, Nəriman Nərimanovun və onlarla belə ziyalıların dil uğrunda apardığı

mübarizə dilin saflığına və leksikologiyasının zənginləşməsinə müsbət təsirini göstərmişdir.

1969-cu ildən başlayaraq, Azərbaycan dili sahəsində aparılan İslahatlar öz nəticəsini verməye başladı. Ümummilli Lider Heydər Əliyev ana dilinin saflığının qorunması üçün mühüm addımlar atdı. Ölkəmizdə ana dilinin hərtərəfli inkişafı, işlek dilə çevriləsi, bəyənləxalq münasibətlər sisteminə yol tapması Ulu Önder Heydər Əliyevin dilin qorunmasına yönələn düşüncəsi siyasetinin nəticəsidir. "Hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir azərbaycanlı öz ana dilini, Azərbaycan dilini və dövlət dilini mükəmməl bilməlidir", - deyən Ulu Önder Heydər Əliyev dil uğrunda mübarizədə qətiyyət və principial mövqedən çıxış edirdi. 1978-ci ildə SSRİ rəhbərliyi milli dəyərlərə, dilə birmənəli yanaşlığı halda, Ümummilli Liderin qətiyyəti və məntiqi nəti-

Millətin mənəvi qüruru - Ana dili

cəsində, Azərbaycan Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili olduğunu təsdiq edən maddə daxil edildi. Bu, dilimizə qarşı olan teləbkarlıq idi. Onu da bildirək ki, həmin illerdə Azərbaycan dilinin tarixi o zamana qədər görünməmiş ardıcılıqla araşdırılıb, çoxcildik "Mütəsir Azərbaycan dili" kitabları yaradılıb.

Tarixi dövrləri ardıcılıqla nəzərdən keçirək görərik ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyabrın 12-də Referendum yolu ilə qəbul olunmuş Konstitusiyasında Azərbaycan dili dövlət dili kimi təsbit edildi. Hər hansı bir dilin dövlət dili statusu alması, şübhəsiz ki, hər bir dövlətin bir dövlət kimi formallaşması ilə, bilavasitə bağlıdır. İmpariya dövründə ana dilimizə qarşı edilmiş haqsızlıq aradan qaldırıldı, onun hüquqları qorundu və cəmiyyətdəki mövqeləri tam bərpa edildi. Müstəqiliyimizin qazanılmasından sonra yaranmış tarixi şərait xalqımızın dünən xalqlarının ümumi yazı sistemi qoşulması üçün yeni perspektivlər açıldı və latin qrafikali Azərbaycan əlibasının bərpası zəruri etdi. Bu isə, müvafiq qanun qəbulunması ilə nəticələndi. 1 Avqust Azərbay-

can Dili və Əlifbası Günü kimi qeyd olunması ilə bağlı 9 avqust 2001-ci ildə Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən Fərman imzalandı. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin imzaladığı sərəncamlar əsasında Azərbaycan dilinin təkmilləşməsinə, onun inkişafına yol açıldı. Daha sonra Ulu Önder Heydər Əliyevin "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" Sərəncamı da milli-mənəvi dəyərlərin qorunub-saxlanması istiqamətində həyata keçirdiyi məqsədönlü siyasetin əsasını təşkil edən amillərdəndir.

"MƏN ÖZ ANA DİLİMİ ÇOX SEVİR VƏ BU DILDƏ DANIŞMAĞIMLA FƏXR EDİRƏM"

2002-ci il sentyabrın 30-da "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Qanunun qəbul edilməsi Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi işlədilməsi, onun tətbiqi, qorunması və inkişaf etdirilməsi, dünya azərbaycanlılarının Azərbaycan dili ilə bağlı milli-mədəni özünü müdafiə ehtiyaclarının ödənilməsi istiqamətində daha bir addım olub. "Dilimiz çox zəngin və ahəngdar dildir, dərin tarixi köklərə malikdir. Şəxşən Mən öz ana dilimi çox sevir və bu dildə danişmağımla fəxr edirəm", - deyə Ümummilli Lider Heydər Əliyev bildirdi.

Bu sahəyə aid digər sərəncamlar ölkəmizdə dil siyasəti və dil quruculuğunun mühəmməl konsepsiyasını, onun uzunmüddətli strategiyasını və aydın programını veren tarixi qanunvericilik aktlarından. Ulu Önder Heydər Əliyevin müdrük siyasəti bu gün ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Dilimizə, mədəniyyətimizə daim böyük diqqət və qayğı göstərən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin yürüdüyü dil siya-

səti Azərbaycan dilinin inkişafına öz töhfələrini verir. Prezident İlham Əliyev tərəfindən imzalanan "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın teleblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı haqqında", eləcə də, "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi haqqında" sərəncamları Azərbaycan dilinin inkişafı istiqamətində növbəti addımlar oldu.

FİKRİN GERÇƏKLİYİNİN İFADƏÇİSİ

Hər bir sahədə çalışan insan dilin qaydanunlarına əməl etməyə vətəndaş olaraq borscludur. Azərbaycan milli mətbuatında dil məsələsi aktual olan mövzulardandır. Dilin qorunması, işlənməsi, yad ənsürlərdən mühafizəsi, danişq dilində sözlərin tələffüzü və digər məsələlər vacib hesab olunur. Söz fikrinin gerçəkliliyinin ifadəçisidir. Mətbuatda informasiya dil və söz vasitəsilə çatdırılır. Journalist peşəkarlığının əsas elementlərindən biri dildən istifadə ilə bağlıdır. Fikrin aydın və lakonik şəkildə çatdırılması, yeri gələndə, nitqdə hiss-həyəcan və emosiyanın duyulması, bəzən kəskinliyin, sərtliyin görümesi - bütün bunlar jurnalist üçün vacib hesab edilən amillərdir. Azərbaycan mətbuatının Həsən bəy Zərdabının və "Əkinçi"den qalan zəngin ənənələr vardır. Bu ənənələr "Əkinçi" etrafına toplaşanlar, habelə, sonrakı nəsil qələm sahibləri tərəfindən daha da zənginləşdirilib. Yetmiş illik sovet dövründə mətbuatımız kommunist ideologiyasına xidmet göstərsə də, yene inkişafdan qalmayıb, böyük peşəkar jurnalistlər dəstəsi yetişib. Dilin saflığı, səlistliyi uğrunda mübarizəyə qoşulan Həsən bəy Zərdabi və onun silahdaşlarının ənənəsi milli mətbuatda qorunmalıdır. Xalq şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin poetik dili ilə desək,

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti, Əreb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış.

Ürəklərə yol açan Füzulinin səneti, Ey dilim, qüdrətinə dölyalara yol açmış. Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu Tarixi vəraqlanır, Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim,

Şan-şöhrətim saxlanır. Mənim adım-sanımsan, Namusum, vicdanımsa

Dil hər bir millətin varlığını ifadə edən, maddi və mənəvi ərisini qoruyan və inkişaf etdirən vasitədir. Dil ünsiyyət vasitəsidir. Dil milli şururun və milli kimliyimizin formalaşmasında mühüm amillərden biridir. Ana dili millətin özünəməxsusluğunu qorumaqla yanaşı, tərcümə vasitəsilə başqa xalqların mədəni irsi ilə tanış olmağa, onlarla ünsiyyət qurmağa imkan yaradır. Xalqımızın ən zəngin milli-mədəni irsi onun adət-ənənələri, mədəniyyəti, tarixi və dilidir. Bu əsasda formalaşdırılan milli-mənəvi dəyərlər sistemi zaman-zaman qorunub-saxlanılmış və bu günümüzə qədər gəlib çatmışdır.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

harada və necə imzalanmasının fərqi yoxdur. Biz ən qısa zamanda Ermənistanda sülh müqaviləsinin imzalanmasını istəyirik. Bu məsələdə bizə dəstək verəcək və tərəfəsiz konstruktiv mövqə sərgileyəcək bütün aktorlarla danışqlara hazırlıq".

Rəşid Qarayev

ABS-Azərbaycan arasında soyuqluq hiss olunurdu, hətta bir gərginlik də baş vermişdi. İki ölkə arasında münasibətlərin normallaşması, habelə bundan sonra etimad mühitinin yaranması və qarşılıqlı əlaqələrin davam etmesi baxımdan müəyyən sualların aradan qalxması lazım idi". Bu sözləri SİA ya açıqlamasında siyasi şərhçi Turan Rzaev deyib.

Onun sözlərinə görə, Prezidentin Münxənə səfəri və buradakı təhlükəsizlik konfransı tərkibində ABŞ nümayəndələri ilə görüşü çox önemli idi: "Rəsmi Bakı ilə hədə-qorxu ilə danışmağın heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Biz aqressiv bir ölkə deyil. Xarici siyasetimiz də heç kəsə qarşı aqressiv tutum içərisində deyil. Bu ABŞ-ye də aiddir. Bizim üçün əsas məsələ regionda sülh və əmin-amanlığın bərqərar olması, habelə tə-

"Münxən görüsündə əsas məsələ keçmiş problemlərin həlli idi"

rəflər arasında etimad mühitinin yaranması, qarşılıqlı əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsidir. Azərbaycan sülhdən başqa heçnə istəmir. Bu istiqamətdə də öz xarici siyasetini formalasdır. Təəssüf ki, bir çox hallarda regiondakı ölkələr həm də böyük güclər tərəfindən əsaslı təzyiqlərə məruz qalıraq. Bunun nəticəsində də təbii ki, Azərbaycan tərəfi təzyiqlərə boyun əymir və öz növbəsində lazımı cavabı və reaksiyonu da verir. Belə olan təqdirdə də biz deye bilərik ki, ABŞ-ye qarşı verilən reaksiyalar doğru və yerində addımlar idı".

T.Rzaev bildirib ki, bu görüşlərdə də

əsas məsələ həm keçmiş problemlərin həlli həm də bundan sonra regionda inkişaf məsələsidir: "Azərbaycanın mina axtarışı və ordu quruculuğu sahəsində ABŞ-dən gözənlətilər var. Ermənistanla sülh məsələsində Vaşinqtonun destruktiv mövqeyinin olmamasını istəyirik. Amma ABŞ ilə olmasa da biz öz yolumuzu davam edəcəyik. Bu da bir daha ABŞ nümayəndələrinə ola bilsin ki, çatdırılıb. Burada əsas məsələ ölkələrəsində münasibətlər və regionda gedən sülh quruculuğu işləridir. Vaşinqton da öz növbəsində sülhün öz formatında imzalanmasını istəyir. Azərbaycan tərəfi üçün sülhün

Son günlərdə mediada ve sosial şəbəkələrdə yayılan videokadrlar, baş verən hadisələr aydın şəkildə göstərir ki, cəmiyyətində mənəvi-psixoloji problem kulminasiya nöqtəsinə çatmaq üzərədir. Ən dəhşətlisi isə odur ki, artıq təkcə böyükler deyil, uşaq və yeniyetmələr də biabırçı hadisələrlə gündəm yaradırlar.

Adı gözəl də müşahidə etmek olur ki, son vaxtlar cəmiyyətimizdə psixi problemləi insanların sayı artıb. Bu özünü dəhşətli cinayet hadisələrinin, hər cür əxlaqsızlıq əmələrinin artmasında aydın göstərir. Loru dildə desək, cəmiyyət getdiğinde cıçığından çıxır, uşaqlı-böyüklü. Bu müasirlik adı altında yaradılmış şəraitin, aparılan təbliğatın məntiqi nəticəsidir.

Xüsusən də sosial şəbəkələrin inkişafı bu prosesə rəvac verdi. Başqa yerde özünü reallaşdırma bilmeyən, heç bir xüsusiyyəti, dəyəri, qabiliyyəti ilə gündəmə gələ bilməyənlər başladılar meymunluq etməye, əxlaqsız hərəkətlərle məşhurlaşmağa. Bele bir xəstə princip qəbul olunub ki, antireklam da bir reklamdır. Yəni, istənilən yolla- hətta ən biabırçı hadisə ilə, ən əxlaqsız hərəkətlə belə məşhur olmaq lazımdır. Çünkü məşhurluq üzərindən özlərinə karyera qururlar və bizim cəmiyyət də beşələrinə var gücü ilə dəstək verir.

Bax bu şəxslərin ortada meydand sulaması əslində onların problemi deyil. Bu, cəmiyyətin problemidir, cəmiyyət özü belə istəyir. Yüz minlərlə, milyonlarla insan onlara dəstək verir, videolarına baxır, paylaşır, hər cür həvəsləndirir. Onların kanallarının, səhifələrinin dəha çox ortaya çıxmına səbəb olur. Kütlə normal, faydalı paylaşımına, faydalı məqalələrə, elmi yazızlara, çıxışlara heç bir reaksiya vermir. Təbii ki, istisnalar var- 1-2% seviyyəsində. Amma bütün növü, eyniçən, əxlaqsızlıq, biabırçılıq təhlükədən kontentlər necə lazımdı dəstək verirlər. Bu o deməkdir ki, bunlar cəmiyyətin öz əsəridir. Faktiki olaraq bizim cəmiyyətimiz xəstədir. Bu gün biz bunu real həyatda da, sosial şəbəkələrdə də aydın şəkildə görürük.

Şəxsən məni böyükler o qədər də maraqlandırırmı, onları xilas etmek imkanları artıq itirilib. Məni yalnız uşاقlar narahat edir ki, bu böyüklerin uşaqları da öz çirkin əməllərinə alət ələmək tendensiyası geniş yayılıb. Çünkü burada cəzasızlıq mühiti var, burada ictimai qınaq sıfır seviyyəsindədir. Nəinki

Gələcəyimizi bu kütləyə etibar etmək olmaz, dövlət işə qarışmalıdır

ictimai qınaq yoxdur, əksinə, ictimaiyyət onları həvəsləndirir, dəstekləir, var gücü ilə bu işə, yeni uşaqların psixoloji cəhətdən məhv edilməsinə dəstək verir. Belə, belə uşadalar yaşıdan böyük hərəkətlər, fəaliyyətlər edir, hər cür biabırçı məsələlərde istifadə olunur. Həm özləri bunu eləyir, valideyn əhemmiliyyət vermir, həm də bəzən valideynlər özləri bunu təşkil edir. Bu işə uşaqlara çox ciddi psixoloji travma vurur.

Uşaqlar artıq normal uşaqlığını yaşaya bilmir, təhsili, karyerası, gələcəyi üçün sağlam fəaliyyətə məşgül ola bilmir, belə boş-boş şəyərlə yönəldilir. Bu, gələcək həyatlarında çox ciddi problemlərin yaranmasına yol açacaq. Çünkü internetdə heç nə itmir. Hər şey ebedi olaraq sistemdə qeyd olunur.

Bir çox ölkələrdə bununla bağlı çox sərt cəza mexanizmləri, qadağalar var. Bəzi ölkələrdə uşaqın psixoloji və ya fiziki sağlamlığına zərər vuran valideynlərdən uşaq alınır. Dövlət xüsusi məkanlardan-internat məktəblərdə onları təbiyə edir. Azerbaycanda da artıq bunun vaxtı çatıb. Doğrudur, mən əslində bunu dəstəkləmirməm. Uşaq bioloji valideynlərindən almaq bir az agrılı məsələdir, ciddi problemdir uşaq üçün. Amma artıq başqa yol qalmır.

Eldəniz Əmirovun fikrini alıb. O bildirib ki, Azərbaycanda manatın məzənnəsini bazar yox, Mərkəzi Bank təyin edir, yeni tənzimləmə prosesi məhz inzibati yolla həyata keçirilir: "Kiminse hansısa ayda manatın ucuzlaşacağı ilə bağlı fikir söyləməsini birmənali qarşılıqla olmaz. Bu qərar Mərkəzi Banka aiddir. Bununla bağlı nə mən, nə də başqasının ucuzlaşacaq yaxud da bahalaşacaq deməsi doğru deyil".

Ekspertin sözlərinə görə, hazırkı məqamda onu qeyd etmek olar ki, manata olan təzyiqi qarşılıqla fromdan ötrü ölkənin kifayət qədər resursu var: "Eyni zamanda ölkədə makro iqtisadi tarazlığın qorunub saxlanması üçün manatın məzənnə stabilliyinə üstünlük vermək lazımdır. Buna əməl olunub-olunmaması nə jurnalistlərin, nə iqtisadçının, nə də başqa bir qurumun məsələsi deyil. Bu Mərkəzi Banka bağlı məsələdir. Amma mən düşünmürəm ki, yaxın bir neçə ayda devalvasiya olsun".

DIQQƏT: Azərbaycanda dollar bahalaşacaqmı?

EKSPERT AÇIQLADI

Ramazan ayının təqvimini açıqlanıb

Azərbaycanda Ramazan ayı martın 11-də başlayacaq. SİANIN məlumatına görə, bununla bağlı Qafqaz Müselmənleri İdarəsi məlumat yayıb. İdarənin təqviminə əsasən, martın 28-i ve 30-u, aprelin 1-i və 5-i Qədr gecələridir. Ramazan bayramı aprelin 10-11-nə təsadüf edəcək.

Həftə	Həftə əvvəl	Həftə 2	Həftə 3	Həftə 4	Həftə 5	Həftə 6	Həftə 7	Həftə 8	Həftə 9	Həftə 10	Həftə 11
1	11 Ramazan	12 Ramazan	13 Ramazan	14 Ramazan	15 Ramazan	16 Ramazan	17 Ramazan	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan
2	12 Ramazan	13 Ramazan	14 Ramazan	15 Ramazan	16 Ramazan	17 Ramazan	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan
3	13 Ramazan	14 Ramazan	15 Ramazan	16 Ramazan	17 Ramazan	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan
4	14 Ramazan	15 Ramazan	16 Ramazan	17 Ramazan	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan
5	15 Ramazan	16 Ramazan	17 Ramazan	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan	25 Ramazan
6	16 Ramazan	17 Ramazan	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan	25 Ramazan	26 Ramazan
7	17 Ramazan	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan	25 Ramazan	26 Ramazan	27 Ramazan
8	18 Ramazan	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan	25 Ramazan	26 Ramazan	27 Ramazan	28 Ramazan
9	19 Ramazan	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan	25 Ramazan	26 Ramazan	27 Ramazan	28 Ramazan	29 Ramazan
10	20 Ramazan	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan	25 Ramazan	26 Ramazan	27 Ramazan	28 Ramazan	29 Ramazan	30 Ramazan
11	21 Ramazan	22 Ramazan	23 Ramazan	24 Ramazan	25 Ramazan	26 Ramazan	27 Ramazan	28 Ramazan	29 Ramazan	30 Ramazan	31 Ramazan

Səvvəl ayının 1-i (21 aprel) Fitr (Ramazan) bayramıdır.

Rəşid Qarayev

Paşinyan tərəf seçdi

Baş nazir: İrəvan Ukrayna məsələsində Moskvanın müttəfiqi deyil

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan bildirib ki, İrəvan Ukrayna məsələsində Moskvanın müttəfiqi deyil. Baş nazir bu-nu respublikanın səmimi mövqeyi adlandırib və "dost" Ukrayna xalqının düşdüyü vəziyyətə təsir edə bilməməyin ağrısını bəyan edib. O, 1991-ci ilde Rusiya Federasiyası ilə Ukrayna arasında bir-birinin sərhədlərini tanıyan Alma-Ata Bəyannaməsini xatırladıb. Onun sözlərinə görə, sənəd "hamiya aiddir".

"Hər şey çökə bilər"

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan bildirib ki, İrəvan Ukrayna məsələsində Rusiyanın müttəfiqi kimi çıxış etmir. Siyasetçi bunu Almaniyadakı erməni diasporunun nümayəndələri ilə görüşündə deyib: "Mən çoxdan demişəm ki, Ermənistan Ukrayna məsələsində Rusiyanın müttəfiqi deyil. Bu da bizim səmimi mövqeyimizdir. Bu vəziyyətə təsir edə bilməməyimiz bizi çox ağrıdır. Ukrayna xalqı bizim üçün dost xalqdır".

Baş nazirin xatırladığı kimi, 1991-ci ilde Sovet İttifaqının keçmiş respublikaları, o cümlədən Rusiya və Ukrayna bir-birinin sərhədlərini tanıyan Alma-Ata Bəyannamesini imzaladı. Paşinyan bu sənədi "respublikaların ərazi bütövlüyüün tanınması" adlandırib. "Eyni mətiq Ukrayna məsələsinə de aiddir. Bəyannama hər kəsə aiddir. Əger biz onu məhv etsək, hər şey çökə bilər", - Paşinyan qeyd edib.

"Onlar hər cür cəfəngiyatla çıxış etdilər"

Vladimir Putin dekabrda keçirilən "İlin nəticələri" mətbuat konfransında Ukraynanın cənub-şərqi bütün sakinlərinin həmişə rusiyapərest olduğunu, çünkü bu ərazilərin tarixən rus olduğunu bildirib. Prezidentin sözlərinə görə, "Türkiyədə onlar yaxşı bilirlər" ki, Rusiya-Türkiyə müharibələri nəticə-

sində Qara dəniz regionunun ərazisi Rusiya keçib və Ukraynanın bu torpaqlarla heç bir əlaqəsi yoxdur. O, Odessanı da Rusiya şəhəri adlandırib.

Rusiya liderinin sözlerine görə, Vladimir Lenin "Sovet İttifaqının yaranması zamanı hər şeyi Ukraynaya verib": "Biz bununla Sovet İttifaqı dağlıandan sonra razılaşdıq. Biz özümüz təhvil verdik və belə bir paradigmada yaşaşmağa hazır idik. Amma Ukraynanın cənub-şərqi rusiyayınlıdır. Bu da bizim üçün vacib idi. Biz bu haqda bilirik. Bunu həmi yaxşı bilir. Xeyr, onlar hər cür tarixi cəfəngiyatlar uydurdular".

Amerikalı jurnalist Taker Karlsona verdiyi müsahibədə Rusiya prezidenti öz mövqeyini bir daha izah edib, ona görə ki, SSRİnin dağılmasından sonra Ukrayna Rusiyadan ona heç bir aidiyyatı olmayan çoxlu

sayda əraziləri hədiyyə edib. ilk növbədə Qara dəniz regionunu.

Almaniyada keçirilən görüşdə Ermənistanın baş naziri 9 noyabr 2020-ci il tarixində Rusiya tərefinin respublika ərazisindən keçən nəqliyyat kommunikasiyalarına nəzarət etmək imkanına dair bəndin olmadığını da açıqlayıb. "Üçtərəflı bəyənatın 9-cu bəndində Rusyanın bizim ərazimizdə nəyəsə nəzarət edə biləcəyi kimi bir şey yoxdur. Azərbaycan və Rusiya əslinde öhdəliklərini tamamilə pozaraq bu sənədin

diger bəndlərini cirib atıblar", - Paşinyan vurgulayıb.

Eyni zamanda o, ermənilərin "Dağlıq Qarabağ"dən tam çıxarılması üçün məsəliyəti Rusiya sülhməramlı kontingentinin üzərinə qoyub.

Avropa diplomatiyasının rəhbəri Josep Borrell heftənin əvvəlində Al Şurasının iclasından sonra Ermənistan, Avropa İttifaqı və Yerevan tərəfdəşliqlərini genişləndirməyə başlamaq qərarına gəliblər. Diplomatın qeyd etdiyi kimi, ötən il Ermənistan Al-ya doğru irəliləmeye hazır olduğunu bildirib və bundan sonra münasibətlərin möhkəmləndirməsi yollarının işlənib hazırlanmasına başlanılıb.

Paşinyan niyə artıq KTMT-yə etibar etmir

İrəvanla Moskva arasında münasibətlərin dəyişdiyini göstərən son hadisələr arasında fevralın 21-dən martın 3-dek Kazanda keçiriləcək "Gələcəyin Oyunları - 2024" beynəlxalq turnirində iştirakdan imtina edilməsi də var. Bir gün əvvəl Ermənistanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyinin gençlər idman idarəsinin rəhbəri Artur Sedrakyan bu qərari açıqlayıb. Onun sözlərinə görə, ölkə oyunlara dəvət alıb, lakin qeydiyyatdan keçmiş ixtisaslaşmış şirkətlər çıxış edəcək iştirakçılar seçə bilməyiblər.

Fevralın əvvəlində Paşinyan Rusiya Federasiyasının müdafiə və hərbi-texniki sahədə respublikanın əsas tərəfdası ola biləməsinin "obyektiv və subyektiv səbəbləri"nin olduğunu da açıqlayıb.

V.SALAH

"Azərbaycan-Türkiyə arasındakı əlaqələr ehtimal olunduğundan daha dərindir"

POLİTOLOQ ŞƏRH ETDİ

si, bölgədə sülh və sabitliyin əldə edilməsi istiqamətində birgə fəaliyyəti ehtiva edir.

Bu gün, xüsusilə də ikinci Qarabağ savaşının nəticəsi olaraq regionda yaranmış yeni geosiyasi durum tarixi köklərə dayanan qardaşlıq münasibətlərində yeni perspektivlər açıb. Şuşa Bəyannaməsi ilə rəsmiləşən Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri Türk Dövlətləri Təşkilatının beynəlxalq güc mərkəzinə çevrilənən təsdiq olunmuşdur. Bu mənada liderlərin görüşündə Prezident İlham Əliyev tərəfindən səsləndirdiyi fikirlərə də baxdıqda görürük ki, ən mühüm hədəf özündə Türk dövlətlərinin birliliyi, güclənmə-

şası, birləşməsi, ortaq köklərə sahib olan xalqların bir arada olması Türk Dövlətləri Təşkilatının hər bir üzvünü gücləndirəcək" bəyanatı Türk Dövlətləri Təşkilatını qlobal arenada önemli aktora və güc mərkəzine çevirmək istiqamətində mühüm addımların atılacağı deməyə əsas verir.

Həqiqətən də böyük coğrafiya, böyük əraziyə, təbii sərvətlərə, güclü iqtisadi potensiala və ən nəhayət böyük hərbi güce malik Türk Dövlətləri Təşkilatı bir birləşmə olaraq hər kəsə nümunə ola biləcək səviyyə-

yədədər. Bir məqamı da qeyd edim ki, bu ilin iyulunda Şuşada Türk Dövlətləri Təşkilatının qeyri-rəsmi Zirvə görüşünün keçiriləcəyini bildirən Prezident İlham Əliyev həmin toplantıda müşahidəçi statusunda olan Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin Prezidentinin onun xüsusi dəvəti ilə iştirak edəcəyini bildirmək tərəfindən təsdiq olundu.

Səfərin ən önemli məqamlarından biri də hərbi sahədə əməkdaşlığından daha da derinləşməsi istiqamətində atılan və bundan sonra atılacaq addımlarla bağlı oldu. Müdafiə sənayesi sahəsində birgə istehsalla bağlı planlar, Azərbaycanda Türkiye ordu modelinə kecid və s.

bu kimi məsələlər ordumuzun gücləndirilməsi istiqamətində bundan sonra da davamlı addımların atılacağı deməyə əsas verir.

Ümumiyyətlə isə Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri kifayət qədər çoxşaxəli və genişmiyəşlidir, dinamik struktura malikdir. İqtisadiyyat, ticarət, elm, təhsil, hərbi sahədə əməkdaşlıq, dönyanın müasir informasiya məkanında birgə təmsilcilik və sair istiqamətlər üzrə keçmişə əsaslanmış etibarlı baza var. Bu baxımdan əminliklə söylemək olar ki, son zamanlar iki ölkənin birgə həyata keçirdikləri layihələr Azərbaycan ilə Türkiye arasında münasibətləri daha yüksəkdəcək".

Səbinə Hüseynli

Baş Travması Simptomları

Baş travması; Bu, beyin, kelle və ya baş dərisinin hər hansı bir zədəsidir. Bəzən yüksək şişlik və göyermə ilə nəticələnə bilər, bəzən isə travmatik beyin zədələnməsinə səbəb ola və başa çox yüngül bir zərbə belə çox ağrılı ola bilər. Üz və baş dərisi bədənin digər hissələrinə nisbətən daha həssasdır. Baş dərisində çoxlu qan damarları olduğu üçün kiçik bir kəsikdən böyük miqdarda qanaxma baş vera bilər. Zərbə nəticəsində kəsik olmama səbəb, dərinin altında toplanan qan zərbə bölgəsində şıxınliyə səbəb ola bilər. Bu təhlükəli bir vəziyyət deyil və bir və ya iki həftə ərzində tamamilə yox olacaq.

Baş travması necə baş verir?

Beyin zədələnməsi, kelle sinqları və baş dərisinin zədələnməsi ümumi xəsarətlərdir. Nəticələr və müalicələr də kelle-beyin travmasına səbəb olan şeydən və travmanın nə qədər ağır olduğunu asılı olaraq deyişir. Baş zədələri açıq və qapalı şəkildə baş verir. Qapalı baş zədələri kelle sümüyünün qırılmışlığı zədələrdir. Açıq kelle xəsarətləri bir cismən dəridən keçməsi, kelle sümüyünün

sınması və beyinə daxil olması deməkdir.

Baş zədələri səbəblərinə görə iki kateqoriyaya bölündür.

* Başa zərbələr nəticəsində Hara an baş travması
* Beyin sarsıntı nəticəsində yaranan kelle-beyin travması

Zərbələr nəticəsində baş xəsarətləri ümumiyyətlə aşağıdakı səbəblərdən qaynaqlanır:

- * Avtomobil qəzaları
- * Fiziki hücumlar
- * İdman zədələri
- * Partlayışlar

Körpələrdə Baş Travması

"Körpələr yixilaraq böyüyür" deyirlər. Ancaq bəzən bu düşmələr ciddi xəsarətlərlə nəticələnə bilər. Üstəlik, bu düşmələr və ya ev qəzələri bir neçə dəqiqə ərzində baş vera bilər. Ən qorxuluş odur ki, yixılma nəticəsində körpanın başı nəyəsə dəyə bilər. Bu, eslinde bəzən bir anlıq diqqətsizlik səbəbindən baş verir, bəzən də körpələr və uşaqlar başları bədənlərindən böyük olduğu üçün tarazlaşa bilmirlər. Uşaqlarda baş travmasının ən çox görülən səbəblərini aşağıdakı kimi sıralamaq olar:

- * Vannada sürüşmək
- * Yataqdan və masadan düşmək
- * Mebel və ya dəzgahlara qalxdıqdan sonra yixılma
- * Beşikdən düşmək
- * Pilləkənlərdən yixılma

Baş travması necə baş verir?

- * yelləncəkdən düşmək
- * Avtomobil qəzaları
- * Velosiped qəzaları
- * İdman zədələri
- * Uşaqlara qarşı zoraklıq

Uşaqlıqda baş zədələrinin çoxu yixılma nəticəsində baş verir. Bu zaman körpənin hansı hündürlükdən düşdüyü vacibdir. Yüksək hündürlükdən yixılma ciddi baş zədələrinə səbəb ola bilər. İlk növbədə, bu vəziyyətdə sakit olmalıdır. Ümumiyyətlə, uşaqlarda yixılma nəticəsində baş veren zədələr üçün tibbi müdaxilə teləb olunmur. Körpələrdə baş travması ilə bağlı təcili yardımına müraciət etməli olduğunuz vəziyyətlər aşağıdakılardır:

- Kəsikdən nəzarətsiz qanaxma
- Kelle sümüyündə çəp və ya şişmiş yumşaq nahiyyənin olması
- Həddindən artıq göyermə və ya şıxınlik
- Qusma
- Qeyri-adi yuxu və ya oyaq qalmaqdə çətinlik
- Şürə itkisi, səsə və ya toxunmağa reaksiya vermir
- Burun və ya qulaqdan gələn qan və ya maye
- Şübhəli onurğa beyni/boyun zədəsi
- Nefəs almaqdə çətinlik
- Bu simptomlardan hər hansı biri müşahidə olunarsa, gecikmədən təcili yardım arxamaya lazımdır.

Kiçik travmanın nəticələri aşağıdakılardır:

- Baş ağrısı
- Başqıcıllənme
- Yüngül qarışıqlıq
- Ürəkbulanma
- Qulaqlarda müveqqəti cingilti
- Orta və daha ağır travmalar yüngül travma əlamətlərini daşısa da, daha ciddi zədələnmələr baş vera bilər. Daha ciddi kelle-beyin travmasından sonra yaranan ağrılaşmalarla aşağıdakılardır:
- Qəza anını, əvvəl və sonra xatırlamaqdə çətinlik, yaddaş itkisi
- Yuxusuzluq və oyanmamaq
- Daha da pisləşən və ağrıksızlıqla cavab verməyən baş ağrısı
- Tutmalar, qəfil çökkmə və ya huşunu itirmə başqıcıllənme
- Bulanıq və ya ikiqat görme

Gözlərə diqqəti cəmləyə bilməmək və anomal göz hərəkətləri

Bir və ya hər iki qulaqda yeni başlayan eşitmə itkisi

Anlamaq və danışmaqdə çətinlik

Qollarda və ya ayaqlarda spazmlar və ya güc itkisi

Balans və koordinasiya itkisi və ya yerməkdə çətinlik

Qusma

Qulaqdan qanaxma

Qulaqdan və ya burundan gələn şəffaf maye

Əhval dəyişir

Körpələr üçün ətrafa marağın azalması

Yuxarıda göstərilən şikayətlərdən biri və ya bir neçə başınıza vurulan zərbədən sonra baş verərsə, dərhal ən yaxın tibb müəssisəsinə müraciət

Baş travmasından sonra inkişaf edə bilən psixiatrik xəstəliklər.

Bezi psixiatrik xəstəliklərin əsasında kelle-beyin travmalarının dayandığı iddia edilir.

Baş travmalarının böyük depressiya, bipolar pozğunluq, anksiyete, obsesif-kompulsiv pozğunluq, travma sonrası stress pozğunluğu, psixotik pozğunluqlar, həmçinin həddindən artıq spirtli içki qəbulu, əsəbilik və apatiya kimi xəstəliklərin formalşmasına təsirli olduğunu göstərən araşdırmalar var.

Baş travmasının müşahidə edilməsi bir neçə saat çəkir. Baş travmasının simptomları qəza və ya zərbədən sonra bir neçə saat ərzində görünə bilər və ya bir neçə gün ərzində görünə bilər. Baş zədəsindən sonra şəxs yaxından müşahidə edilməlidir.

Kelle-beyin travmasından sonra tibbi yardım gözləyərkən, ilk tibbi yardım sertifikatı

olan insanlar tərəfindən aşağıdakı müdaxilələr həyata keçirilə bilər:

İnsanı hərəkətsiz saxlamaq: Zərərçəkmiş başını və ciyinlərini bir qədər yuxarı qaldıraraq uzanmalıdır. Lazım olmadıqca insan yerində tərəpənməmelidir. İnsanın boyunu heç vaxt tərəpənməmelidir. Əgər avtomobil qəzası baş veribse və dəbilqə taxılıbsa, onu çıxarmaq olmaz.

Qanaxma dayandırılmalıdır: Yaraya steril cuna və ya təmiz parça ilə möhkəm təzyiq edin. Ancaq kelle sinığından şübhəlenirsinizsə, birbaşa təzyiq göstərmeyin.

Nefəs alma və ayıqlıq müşahidə edilməlidir: Əger insanda qan dövrəni əlamətləri görünmürse, məsələn, nefəs alma, öskürək və ya hərəkət, sünə tənəffüz edilməlidir.

Şurə dəyişikliyinə, baş ağrısına, balanssızlığa, ürəkbulanmaya, diqqəti cəmləməkdə çətinlik çəkməyə səbəb olan baş zədələri ciddidir və həkim tərəfində qiymətləndirilmelidir.

Baş travması diaqnozu necə qoyulur?

Təcili yardım hekimi şəxsden bədbəxt hadisənin növü və şiddəti barədə sual verir, onu müayinə edir, zəruri hallarda görüntüləmə teləb edir və onu müşahidə altında saxlayır. Həyata keçirilən testlərə qan testləri, rentgen, kompüter tomografiyası, elektroensefaloqrafiya (EEG) və MRT daxildir.

Baş Travması Müalicəsi

Başında uzun və ya dərin bir kəsik varsa, yaranın tikilməsi lazımlı ola bilər. Aspirin kimi dərmanlar qəbul edilməmelidir, çünki onlar yaranan qanaxmani artırır. Eynilə, güclü ağrıksızlıqlar qəbul edilməmelidir, çünki onlar yuxululuğa səbəb ola bilər və sizi və həkimi çəsdirdə bilər. Bununla belə, müalicənin təyin edilməsində aşağıdakı amillər vacibdir:

Yaşınız, ümumi sağlamlığınız və tibbi tarixçəniz

Baş zədəsinin ölçüsü və növü

Müəyyən dərmanlara və üsullara tolerantlıq

Travma zamanı gözləntilər

Ciddi baş zədəsi varsa, kelle-daxili təzyiqi izləmək vacibdir. Travma beynin işşəsinə səbəb ola bilər. Bu, kelle-daxili təzyiqi artırı və beyn zədələnməsinə səbəb ola bilər.

Yaralanmanın şiddətindən asılı olaraq müalicə aşağıdakılari əhatə edə bilər:

Buz
İstirahət
Yerli antibiotik məlhəm və sarğı

Müşahidə
Təcili tibbi yardım
Kəsik sahəsinin tikilməsi

Tənəffüs vəziyyətindən asılı olaraq tibbi respiratorlardan istifadə

Əməliyyat
Baş travmasından sonra

Yüngül baş zədəsindən sonra baş ağrısı bir neçə saat davam edə bilər və işşlik və ya göyərəmə varsa, tam sağalması bir neçə həftə çəke bilər.

Kəsik tikili tikiş edilirsə, 2-ci gün geyindir, 7-ci gündə tikişlər götürüle bilər.

Həkiminiz sizə başqa cür deməsə, zədədən 24 saat sonra vanna qəbul edə bilərsiniz.

Sevilin Abbasova

Sosial ədalət cəmiyyətin əsas göstəricisidir. Hansı cəmiyyətde sosial ədalət mövcudursa, o cəmiyyətdə insan amilinə diqqət və qayğı da böyükdür. Əlbəttə ki, sivil bir dünyada yaşmış olsaq da, sosial ədalət principine bir çox ölkələrdə əməl olunmur və dünyadan bir qismi üçün bu əlçatmadır. Demokratik dəyərlərə malik, mütərəqqi dövlətlərdə buna təsadüf olunur. Hüquq bərabərliyinin və insan hüquqlarının pozulması cəmiyyətdə xoşagelməz hallarla insanları üz-üzə qoymuş olur.

20 Fevral dünya Sosial Ədalət Günü qeyd edir. Milyonlarla insanların qeyd etdiyi bu gün BMT-nin Baş Məclisi tərəfindən dünya ictimaiyyətinin yoxsulluqla mübarizə işində səyərini artırmaq və hər kəs üçün iş yerləri, gender bərabərliyi və insan hüquqlarına hörmətə nail olmaq məqsədi ilə yaradılıb. Müasir dünya cəmiyyətlər daxilində və cəmiyyətlərənəsi həmşərlik, harmoniya və bərabər imkanları aşılamaq üçün yoxsulluq, ayrı-seçkilik və işsizliklə məşğül olmağın əhəmiyyətini dərk edir. Daha sabit, ədalətli və təhlükəsiz dünya qurmaqdə sosial ədaletin vacibliyi əsas məsələlərdəndir. Hər kəs üçün sosial ədaletə nail olmaq namə BMT-nin əsas məqsədi inkişaf və insan ləyaqətini yayaqdır. Əlbəttə ki, dünyadan bir parçası olan Azərbaycanda da sosial Ədalət günü qeyd olunur. Müasir dünyamızda Azərbaycan dünyadan çəgirişlərinə yüksək səviyyədə cavab verir. Sosial ədaletə nail olmaqdə ölkəmizdə həyata keçirilən islahatları qeyd etməliyik. Həyatımızın bütün sifələrinə əhatə edən islahatlar öz nəticəsin verib və bu davamlıdır. Dünya birliliyinə sürətli ineqrası olunaraq demokratik inkişafında atlığı ardıcıl addımlarla regionda böyük nüfuz sahibinə çevrilən Azərbaycanın qısa zamanda əldə etdiyi böyük nəqliyyətlər, ilk növbədə hər bir vətəndaşın mənafeyinə xidmet edən təkmil sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasına əsaslanır. Ölkəmizin maliyyə imkanlarının güclənməsi regionların sosial-iqtisadi inkişafına, eləcə də insanların sosial rifah halının daha da yaxşılaşdırılması naşır olub.

Ölkəmizdə son 20 il ərzində bütün sahələri əhatə edən sistemli və kompleks islahatlar aparılıb. Statistik məlumatlara nəzər salsaq görərək ki, öten 20 ilde dövlət bütçəsinin illik sosial müdafiə və sosial təminat xərcərində 20 dəfədən çox artım baş verib. Minimum əməkhaqqı 38 dəfə artırılaraq 345 manata, orta aylıq əməkhaqqı 12 dəfə artaraq 925,3 manata çatıb. Sosial müdafiə sisteminin mühüm komponenti olan pensiya təminatı yoxsulluğun azaldılmasında əhəmiyyətli rol ola bilidir. 2006-ci ilin evvelindən Azərbaycanda qabaqcıl dünya təcrübəsinə uyğun müasir sigorta-pensiya modelinə keçidin təmin edilməsi pensiya təminatında müsbət nəticələrin əldə edilməsi ilə nəticələnib. Rəqəmlərin dili ilə desək öten 20 ilde minimum pensiya 14 dəfə artaraq 280 manata, orta aylıq pensiya 18 dəfə artaraq 435 manata, yaşa görə orta aylıq pensiya 19 dəfə artaraq 466 manata, əlliyyə görə orta aylıq pensiya 14 dəfə artaraq 366 manata, ailə başçısının itirməye görə orta aylıq pensiya isə 19 dəfə artaraq 408 manata çatıb.

"AZƏRBAYCAN SOSİAL DÖVLƏTDİR VƏ BİZ BUNU SÖZLƏ YOX, ƏMƏLİMİZLƏ TƏSDİQLƏYİRİK"

Təbii ki, Azərbaycanda mövcud olan sosial ədalet dünya üçün bir modeldir. Sosial ədaletin təmin edilməsi prioritet məsələlərdən biridir. Ölkəmizdə sosial ədaletin təminatı istiqamətində ciddi addımlar atılıb. Azə-

Azərbaycanın sosial ədalət modeli

baycanda dövlətin iqtisadi siyasetinin sosial yönümlü olması, Prezident İlham Əliyevin ölkə vətəndaşlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə göstərdiyi diqqət, insan amilinə verilən yüksək dəyər sosial ədalətdən qaynaqlanır. Azərbaycan Prezidenti Cənab İlham Əliyevin böyük uzaqqorənliliklə həyata keçirdiyi sosial-iqtisadi siyaset ölkəmizin davamlı inkişafının təmin olunmasında həlledici rol oynayır. Uğurla həyata keçirilən dövlət proqramları və bu sahədə görülən tədbirlər qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafına, sahibkarlıq mühitinin dəha da yaxşılaşdırılmasına, investisiya qoyuluşunun artmasına, yeni məsəsəslerin və iş yerlərinin açılmasına təkan verib. Bu günə qədər reallaşan dövlət proqramları böyük uğurla icra olunub. Görülən işlər əhalinin rifahının yüksəlməsinə, yeni iş yerlərinin açılmasına və s. səbəb olub. Sözsüz ki, dövlət proqramlarının icrası məşğullüğün təmin olunması istiqamətində atılan vacib addımlardan biridir. Regionlarda yaradılan biznes mühiti, kənd təsərrüfatı və sənayenin inkişafı üçün infrastruktur artıq özbehəsini verməkdədir. Əhalinin sosial müdafiəsi sahəsində bir səra uğurlu layihələr icra edilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin məlum Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafə dair Milli Prioritetlər"de bu sahəyə böyük önem verilir. İnsanların sosial statusundan və yaşıdığını erazi dən asılı olmayaraq iqtisadi imkanlara çıxışlı bərabər və ədalətli olmalıdır. Belə ki, inkişafdan hər bir vətəndaş bəhrələnməlidir. Sosial təminat sisteminin daha effektiv və ədalətli olması hesabına aşağı gelirli və yoxsulluğa həssas təbəqənin, əlliyyə görə orta aylıqların, o cümlədən sağlamlıq imkanları məhdud 18 yaşadək uşaqların sosial müdafiəsi və sosial təminatı gücləndirilməlidir. Dövlətin 2030-cu ilədək həyata keçirəcəyi iqtisadi layihələrin gətirəcəyi faydalardan ölkə vətəndaşlarının bəhrələnməsi milli prioritətlərinə əsas məqsədidir.

Ölkəmizdə həyata keçirilən siyasetin mərkəzində əlbəttə ki, insan amili dayanır, onların maraqları dayanır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ölkədə sosial məsələlərin həllini, əhalinin rifahının yüksələşini prioritet məsələ hesab edir və ölkəmizdə bu istiqamətə ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir. Təbii ki, bütün bunlar planlı, Azərbaycan dövlətinin sosial iqtisadi inkişafına uyğun, dövlət bütçəsinin imkanlarına, hazırlanmış proqramlara uyğun olaraq həyata keçirilir. Dövlət başçısının uğurlu sosial siyaseti respublika əhalisinin rifah halının yaxşılaşdırılması, sosial cəhətdən həssas əhalilərin qruplarına dövlət qayğısının artırılması istiqamətində kompleks tədbirlərin ildən-ildə güclənməsinə, geniş əhali kateqoriyalarını əhatə edən etibarlı sosial müdafiə sisteminin formalaşmasına imkan yaradıb.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı sərəncamlar vətəndaşların sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, aztəminatlı ailələrin, məharibə veteranlarının, şəhid ailələrinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə həsablanıb. "Azərbaycan sosial dövlətində və biz bunu sözə yox, əməlimizlə təsdiqləyirik", - deyən Azərbaycan Prezidenti imzaladığı Fərman və Sərəncamlarla müavinen və təqaüdlerin, bir sıra təşkilatlarda çalışsanların əməkhaqlarını artırılması həyata keçirilən islahatların davamı, dövlət başçısının sözü ilə əməlinin vəhdətdə olduğunu təzahüründür. Dövlət başçısının yeni Fərman və Sərəncamları ilə son beş ilə ölkəmizdə artıq dördüncü sosial islahat paketi reallaşdırılaraq əməkhaqqı, müavinen və təqaüdlerin növbəti dəfə artırılması təmin olunur.

ŞƏHİD AİLƏLƏRİ VƏ MÜHARİBƏ ƏLİLLƏRİNƏ SOSİAL DƏSTƏK PAKETİ

Azərbaycan dövlətinin öz vətəndaşlarına göstərdiyi diqqət və qayğı bütün cəmiyyəti, o cümlədən məharibə ailələri və şəhid ailələrini əhatə edir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rehbərliyi ilə həyata keçirilən sosial siyasetin əsas istiqamətlərindən birini məhz məharibə veteranlarının, əlliyyələrinin, şəhid ail-

lərinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, onların problemlərinin vaxtında həlli, hər cür qayğı ilə əhətə olunması təşkil edir. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olanların ailələrinə, fiziki sağlamlığını itirən insanlara, onların problemlərinə də böyük həssaslıqla yanaşılır, əlliyyələrin, məharibə veteranlarının, şəhid ailələrinin sosial rifahının yüksəldilməsi istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev həm I Qarabağ, həm de II Qarabağ məharibəsinin ağır nəticələri ilə üzləşənlərə həssas münasibət göstərir. Onların sosial müdafiəsinin möhkəmləndirilməsi, o cümlədən mənzil, fərdi ev və avtomobil lətəmin təmin ilə istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirilir. Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü və tapşırığı ilə bu sahədə müxtəlif böyük maliyyə tutumlu proqramlar reallaşır. 44 günlük Vətən məharibəsindən sonrakı dövrde dövlət başçısının tapşırıqına əsasən, şəhid ailələri üzvləri və məharibə iştirakçıları ilə bağlı genişmiy়aslı sosial dəstək paketi icra olunur. Postməharibə dövründə onlara 5300, ümumilikdə, öten dövrde 14100, o cümlədən son 20 ilde 13 mindən çox mənzil, əlliyyənin məharibə ilə əlaqədar əlliyyə olan şəxslərə 44 günlük Vətən məharibəsindən sonra 324 avtomobil, ümumilikdə, öten dövrde 7500-dən çox, o cümlədən son 20 ilde 6500-dən çox avtomobil verilib.

Həmçinin əlliyyələri olan şəxslərə yönələn həm müavinətlər, həm də təqaüdler artırılıb.

44 günlük Vətən məharibəsindən sonra şəhid ailələri üzvləri və məharibə iştirakçıları ilə bağlı icra olunan sosial dəstək paketi çərçivəsində onların məşğulluğu dəstək işləri də aparılır. Postməharibə dövründə şəhid ailələri üzvləri və məharibə iştirakçıları olan 20,9 min şəxslə aktiv məşğulluq proqramlarına cəlb edilib.

Onlardan 10,4 min nefəri üçün özünü məşğulluq proqramı çərçivəsində kiçik ailə tesərrüfatları yaradılıb, 9,9 min şəxs isə münasib işlə təmin edilib. Həmçinin 642 şəxs peşə hazırlığına cəlb olunub. Şəhid ailələrinə və məharibə əlliyyələrinə böyük diqqət və qayğı davamlıdır. Bütün bunlar ölkədə aparılan uğurlu sosial siyasetin və Vətən uğrunda öz canını fəda etmiş qəhrəman övladlarını aile üzvlərinə və sağlamlığını itirmiş məharibə əlliyyələrimizin daim dövlətin diqqət mərkəzində olmasının bariz nümunəsidir.

SOSİAL RİFAH VƏ ƏDALƏT PRİNSİPI

Vətəndaşlara qayğı, onun maddi, mənəvi tələbatlarının ödənilməsi üçün zəruri şəraitin yaradılması istiqamətində aparılan işlər Azərbaycan dövlətinin prioritətlərdəndir. Ölkə başçısının siyasi iradəsinə uyğun olaraq ölkədə həyata keçirilən siyasetin mərkəzində məhz insan amili, vətəndaşların mənafeyi dayanır ki, bu istiqamətində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərefindən imzalanan sərəncamlar insanların sosial həyatının yaxşılaşdırılmasına və vətəndaş məmənunluğunun artırılmasına yönəldilib. Minimum əməkhaqqının, pensiyaların, tələbələrin təqaüdlerinin artırılması və digər ödənişlər dövlət başçısının tərefindən təqdim edilən böyük sosial paketin tərkib hissəsidir. Həyata keçirilən islahatlar sosial yönümlülük və humanizm prinsiplərinə əsaslanır. Yoxsulluq seviyyəsinin azaldılması, coxsayı iş yerlərinin açılması və s. Azərbaycanın dinamik inkişaf edən bir ölkə olduğunu ebatlaşdırır. Sosial rifah və ədalət prinsipini dövlət siyasetinin strateji xəttini təşkil edir. Sosial ədalət dedikdə əlbəttə ki, cəmiyyətdə insanlar arasındakı ədalətli münasibətlər nəzərdə tutulur. Azərbaycanda mövcud olan sosial ədalət dünya üçün modellidir.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Əli Kərimli Tofiq Yaqublunun kölgəsinə sığınır, sərinlənmək istəyir

Birmənali şəkildə demek olar ki, hazırlı məqamda dağıdıcı müxalifet özünün tənəzzül dövrünü yaşayır. Yaxın vaxtlarda AXCP, Müsavat kimi partiyaların parçalanaraq tarixin archive'ine atılması prosesi baş verəcək. Bunun real olduğunu artıq dağıdıcı ünsürler də anla-maşa başlayırlar. Ona görə də siyasetdə son çabalarını göstərir və vəziyyətdən çıxməq üçün uğursuz cəhdləri göstərirler. Hətta özləri haqqında müsbət imic formalasdırmaq və bununla da siyasi arenada ömürlərini uzatmağa cəhdlər göstərirler. Əli Kərimli ənənəvi ampliasına uyğun olaraq sosial şəbəkələrdə paylaşımlarında iddia edir ki, guya o, müxalifətin "lideridir və siyasi uğurların elde olunması üçün partiya funksionerləri onun təklif və ide-yaları ətrafında birləşməlidir". Dağıdıcı müxalifətin boşboğaz məxluluq qismində tanınan Əli Kərimli məlum cinayət əməline görə həbs edilən Mili Şuranın üzvü Tofiq Yaqublu adından da manipulyasiya edir. Deyir ki, guya onun fəaliyyəti heç də Rusiya müxalifətinin funksionerlərindən olan Navalninin fəaliyyətindən gəri qalırmır. Ə.Kərimli bir qədər də dərincə gedərək iddia edir ki, T.Yaqublu Navalnini kimi "mubariz" və "cəsarətli" şəxsdir. Təbii ki, Ə.Kərimlinin söylədikləri T.Yaqublunun qoltuğu qar-pızlamaqdan başqa bir şey deyil.

Əli Kərimlinin müqayisəsi qüsurludur

Fakt ondan ibarətdir ki, T.Yaqublunun adı siyaset dəftərində sonuncu sıradadır. İkincisi, T.Yaqublu Azərbaycan cəmiyyətində Ermenistanınca revanşçılar kimi düşünən və fil-kirilərin ifadə edən şəxs olaraq tanınır. Onun "Zəngəzur dəhlizi Azərbaycanın avantürasıdır" və ya "Laçın serhəd keçid məntəqəsinin yaradılması Azərbaycan əsilli erməni vətəndaşlarının blokadaya alınmasıdır" və bu kimi digər siyqlamlarını ictimaiyyət qəzəb və hiddətə xatırlayır. Azərbaycan Demokratik Maarifçilik Partiyasının sedri Elşən Musayev Əli Kərimlinin müqayisəsini qüsurlu hesab

edir. E. Musayev Səs İnformasiya Agentliyinə açıqlamısında T. Yaqublunun Əli Kərimlinin uydurduğu qaraguruh adlandırıb: "Navalnı hara, Tofiq Yaqublu hara. İkincisi, Navalnı konkret ideologiyaya qulluq edib, Tofiq isə Əli Kərimli kimi əblehin uydurduğu qaraguruh nağıllarına. Üçüncüsü, Tofiqkimilər Azərbaycan həbsxanalarında əməlli kef edirlər, Navalnıy isə həbsxanada hamama belə cədvəllə gedib. Dördüncüsü, Alekseyin yanında kifayət qədər insan olub, Tofiqi isə özündən və yanındakı 3-5 adamdan başqa kimse qəbul etmir, tanımır, ciddiye alır. Nəhayət, 5-cisi... Tofiq kimi adamlar türmədən, həbsxanadan lezzət alırlar. Onlar üçün bu proses artıq adrenalina əvvilər. Bilirem, qəribə seslərin, amma görüntüsü belədir. Onların etrafında, kənarə yansıdıqları, hiss etdirdikləri belədir. Qızının, ailəsinin, kürəkənin müxtəlif səfirlərində çəkdirdikləri şəkillərdə verdikləri xoşbəxtlik, səadət pozalarını görəndən sonra gəldiyim nəticə belədir".

Əli Kərimli istifadə olunacaq və sonda lazımsız əşya kimi zibilliyyə atılacaq

Həqiqət ondan ibarətdir ki, bu gün Əli Kərimli özünü gah siyaseyi, gah da bloger kimi təqdim etməye çalışsa da cəmiyyət onu maraqlı tərəflərin trolu olaraq tanır. Sadəcə, Ə.Kərimlinin digər trollardan ferqə ondan ibarətdir ki, xarici maraqlı dairələr bir-birinə onuna işleyirlər. Yəni Ə.Kərimliyə maddi yardımalar göstərir və qarşılığında müyyən işlər tələb edirlər. Bu əməkdaşlıq çərçivəsində Ə.Kərimli her vəchlə çalışır ki, etrafına daha çox trol top-laya bilsin. Ədalet naminə demək olar ki, qismən də olsa, bu istiqamət də məqsədine nail ola bilib. Məram və məqsədlərini anlamayan pul hərisi olan Fuad Qəhrəmanlı, Seymour Hēzi, Tofiq Yaqublu, İlham Hüseyn, Natiq Ədilov və digərləri vaxtaşırı olaraq xor dərnəyinin banlayan üzvləri kimi Ə.Kərimlinin şər və böhtən xarakterli paylaşımlarını bəyənir və öz se-hiflərində paylaşımaqla dəstəkləyirlər. Nədənədi Ə.Kərimli aldığı qrantdan onlara da verir. Bu isə utancvericidir. Çünkü özüne hörmət etməyi bacaran şəxs kiminsə təpsirilərini boykot qərarını tənqid edənləri partiyadan xa-

FELYETON

Ana dili gününə...

Universitetlərdən birinin Votsapda müəllim-tələbə qrupu:
 -Salam, gənc-lər.
 -Slm mlm
 - Semestr im-tahananına hazırlıq necə gedir?
 -Oxurq mlm
 - Bəs dediyim edebiyyatları tapa bilmisiniz?

-Mlm usqlar tapb atb
 - Ne çetinliyiniz olsa, bura yazın.
 -Sağlun mlm allah razı olsn.
 İki rəfiqənin yazışmasından:
 -Slm ngar
 -Slm cnm
 -Necsn
 -Yahşı sen
 -Supr
 -Neçde çıxn
 -11de
 -Mtrda görşək

-Tmm
 İki tələbə yoldaşının yazışmasından:
 -Bacişko yaza bildn
 -Yazdmada bele bezdm örem
 -Sen
 -Verqlern hamsin doldurmsam
 -Şkr imtlar qutrdı canmız qutrdı
 -Saba çıraq şehre
 -he he
 -Sahat neçde
 -12de görşək
 -Sosda
 -He orda
 Ana-qız yazışmasından:
 -Qizim, hardasan?
 -Unide
 -Yubanma, tez gəl.
 -Nolubki
 -Nə olacaq ki, deyirem yubanma.
 -İndi cxwam gelrem mende direm nolub
 -Gələndə cœurək al.
 -Pulm qalmybe
 -Yaxşı, çıx gəl.
 -Tmm cnm

Mətanət Məmmədova

Ermənistən baş naziri
Rusiya ilə
münasibətləri
kökündən pozmağa
hazırlaşır -
havadarlarının sıfarişi
və dəstəyi ilə

Ermənistən Rusiya ilə münasibətləri pozulmaqla davam edir. Baş nazir Nikol Paşinyanın Münxəndə səsləndirdiyi fikirləri isə vəziyyəti dəha da gərginləşdirib.

Peskov Ermənistən rəhbərliyini yola gəlməyə məcbur edildiyini dolayısı ilə bəyan edib

Hətta Kreml rəsmisi Dmitri Peskovun məlum bəyanatı da belə

Qərb Pasınıyanı belə ələ alıb

deməyə əsas verir ki, artıq ox yaydan çıxb.

Xatırladıq ki, Peskov Ermənistən rəhbərliyini yola gəlməyə məcbur edildiyini dolayısı ilə bəyan edib.

Bu arada, Ermənistən "Hraparak" qəzetiñin yazdıqına görə,

Nikol Paşinyanın Münxəndə səfərin-dən sonra Ermənistən anti-Rusiya əhval-ruhiyyəsinin yeni dalğası baş qaldıracaq.

"Paşinyanın Münxəndə erməni

icması ilə görüşündə
bu məsələyə
qayıtmışının
səbəbi də bu idi"

"Təldən asılı olan Ermənistən-Rusiya münasibətləri kökündən pozmağa, Rusiyani Ermənistən-dən birdəfəlik sıxışdırmağa cəhd ediləcək", - deyə erməni nəşri proqnozla çıxış edib.

"Hraparak" onu da yazır ki, rəsmi mənbələr Qərbin bele bir tələb irəli sürdüyü, bunun müqabilində Azərbaycanın hərbi ambisiyasını cilovləməyə söz verdiyini deyirlər. "Paşinyanın Münxəndə erməni icması ilə görüşündə bu məsələyə qayıtmışının səbəbi də bu idi", - erməni nəşri yazıb.

Bələliklə, Ermənistən həvadardarlarının Cənubi Qafqazda vəziyyətin məhz Ermənistənə vasitəsi-lə gərginləşdirmək cəhdə faktə əvvəlib. Və bu məsələdə regionun əsas aktorlarının- Azərbaycanın, Türkiyənin, Rusyanın vəhidi mövqədən çıxış etmələri də zəruretə çevrilir. Hər halda, Qərbin planlarının realize olunmaması üçün yekdil cəbhədən sirayət etmək gücü məhz bu ölkələrin üzərinəndir.

Afət Tahirqizi

Uşaqlar və "uşaqlar": Bizi nə gözləyir?

Ötən gün sosial şəbəkələrdə iki məktəblinin başqa bir yoldaşlarına qarşı zorakılıq etməsini əks etdirən kadrlar yayıldı. Məktəblilərdən biri yoldaşının üz-gözünü boyayıb alına şəxsiyyetini açdan ifadə yaziş, saçlarını kəsir, digəri də bu görüntüləri telefonla çəkirdi. Daha sonra qızın başında yumurta sindirən yoldaşları ona qarşı təhqirəmiz ifadələr işlədirdi.

Kadrların sosial şəbəkədə yayılmışından dərhal sonra vəziyyət nəzarətə götürüldü. Daxili İşlər Nazirliyinin mətbuat xidmətinin rəisi Elşad Hacıyev öz Facebook səhifəsində açıqlama verdi: "Yayılan məlum videogörüntülərdən məlumatlılığımız. Nəzarətə götürüldüb. Hazırda araşdırma gedir, iş üzrə ekspertiza təyin olunub. Araşdırmanın nəticəsində asılı olaraq müvafiq tədbirlərin görülməsi təmin olunacaqdır."

Bu məsələ ilə bağlı Ailə, Qadın, Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsindən də açıqlama verilərək bildirildi ki, müvafiq tədbirlər görüllür, nəticəsi barədə məlumat veriləcək. Bunlar məsələnin resmi tərefləridir. Hər orqan öz üzərinə düşən işi görecək. Lakin məsələnin bir də görünməyən tərefləri var - ailələrin cəmiyyətə göndərdiyi tərbiyəsiz uşaqlar, bullinq edən məktəblilər və zorakılığa məruz qalan həmyaşlıları.

Həmyaşlıd zorakılığı - bullinq

Məktəbdə bullinq, daha güclü bir uşaqın zəif və ya kiçik uşağı, həmçinin bir qrup uşaqın teklədiyi bir uşaq qarşı kobud davranışıdır. Bullinq, alçaltmaq, təhqirəmə, uşağı tekləmək, haqqında yalan uydurmaq, əşyalarına zərər vermək, izləmek, fiziki və psixoloji təzyiq göstərmək formalarında özünü bürüzə verir. Oğlanlar adətən bir nəfər tərəfindən, qızlar isə qrup həmyaşlıları tərəfindən bullinq məruz qalır.

Bullinq digər kollektivlərdə də baş verir, lakin məktəblərdə buna rast gəlmək daha təhlükəli vəziyyə-

tin xəberçisidir. Bəzən zorakılığı və bullinqi yeniyetmək zamanı baş verən təbii proses kimi xarakterizə edirlər. Lakin zorakılığı heç bir halda böyümə dövrünə xas bir xüsusiyyət hesab etmək olmaz. Əger uşağıınız zorakılığın qurbanı olarsa, bullinq məruz qalırsa, bu, onda bərpası mümkün olmayan emosional və psixoloji travmaya səbəb ola bilər.

Ümumiyyətlə, şagirdin bullinq məruz qalması məsəlesi həmisi aktual olan məsələdir. Bəzən mediadan kənar qalan hadisələr də olur ki, uşaqların təhlükəsizliyi səbəbindən gizli saxlanır. Qızlara qarşı cinsi qısnama edən məktəbli oğlanlar, bullinq edən həmyaşlı olan qızlar əksər hallarda yaşlarının az olması səbəbindən cəzasız qalırlar. Ən yaxşı halda valideynlər məktəbə çağırılıb xəbərdarlıq edilir, en pis halda məktəbdən xaric edilərək başqa məktəbə göndərilir. Beləcə ayaqlı bəla məktəb-məktəb dolaşır.

Məktəb tərbiyə verə bilirmi?

Xatırlayırsınızsa bir müddət əvvəl tv programlarının birinə çıxan bir valideyn məktəbə bağlı ciddi ittihamlar irəli sürmüştü. Valideyn iddia edirdi ki, onun qızının tərbiyəsi məktəbdə pozulur. İddiaya görə, 10-12 yaşlı məktəbli qızların əksəriyyətinin sevgili-aşiq münasibətləri yaşayır. Əksəriyyət bunu inkar etsə də, o qadının dediklərində həqiqət var. Məktəbler artıq təlim-tərbiyə verməkdə acizdir. Təhsil verməyin ödəsindən gələ bilməyen təhsil ocaqları tərbiyə məsələsində nə qədər bacarıqlı ola bilər ki?

Əksəriyyət məktəbdə baş verən zorakılıq hallarını əks etdirən videoları ürək ağrısı ilə seyr edir. Kimi günahlandıraq? Övladına tərbiyə verməyən valideyn, tərbiyələnmək istəməyən uşaq, amali, məqsədi təhsil yox rüşvet olan direktorlar, dərs cədvəli satan müavinlər, tərbiyəsiz uşaq əlində naçar qalan müəllimlər, döyülen, yaxud döyən şagirdlər, bütün bunlara gözünü yu-

mub, qulağını tixayan nazirlik - sizcə, hansı daha çox günahkardır?

Məktəblərdə ən böyük boşluq nadir, bilirsinizmi? Müəllim avtoritetinin yoxa çıxmazı. Müəllim kimi ali bir ünvanı sıxışdırı-sıxışdırı yaşıq görkəmə salıdar. Müəllimi ele yazıqlaşdırıdlar ki, uşaq söz deməyə risk etmir. Daha müəllim ne təhsil verir, nə təlim verir, nə də tərbiyə. İki-güçü səhərdən-axşaməcan lüzumsuz kağız-kuşuz işlərinin bitirmek, jurnal yazmaq, summativ yoxlamaqdır. Başını qaldırıb sinifə baxa bilmir ki, nə baş verdiyini görüsün. Onun bu hali ailəsindən tərbiyə, nəzarət görməyən şagirdlər üçün göydəndüşmə fürsətdir. Biliyəm, çox kobud olacaq, amma yaz-

mağə məcburam. Bu vəziyyətlərdə qız şagirdlərin ayağına, sinəsinə, belinə toxunmağa cəhd halları da baş alıb gedir.

Tərbiir görülür(mü)?

Cinsi zorakılıqlar, təcavüz, pedofiliya, narkomaniya faktları da məktəblərimizdə yetərincədir. Şagirdinə cinsi organını çekib göndərən direktorlar da gördük, şagirdinən bədəninə toxunmağa cəhd edən müəllimlər də. Bütün bu hallar aşkarlandıqca yalnız bir açıqlama verilir: "Tədbir görülür". Bəs hanı o tədbirlərin nəticəsi? Niye düzəlmir məktəblərdəki vəziyyət? Şagirdlər müəllimin üzünə üfürür siqaretin tüstüsünü. Bütün səlahiyyətləri elindən alınmış müəllim nə edəcək bu vəziyyətdə?

Məktəblərdə özbaşınalıq baş alıb gedir. Şagirdlər məktəbə təsbehlə, bıçaqla gəlir. Kəpənək deyilən bıçaq növü ilə qısnama, hədələmə hərəkətləri etməyə meylli olan nəsil yetişib. Onlar bıçaqla loygalıq edirlər, qısnama zamanı hədə-qorxu gəlmək üçün istifadə edirlər. Məktəblilərin üzərindən dəfələrlə beşbarmaq deyilən təhlükeli alət aşkarlanıb.

Uşaqlar saytlardan zorakılıq təbliğ edən oyunların simvolu olan silahları sifariş edirlər. Daha sonra sifariş edilən silahları məktəbə gətirib sınıf yoldaşlarına paylayırlar.

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın inkişafı
Agentliyi

*Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın
İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə
"Uşaq və gənclərin fiziki və mənəvi inkişafı"
istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb*

yihəsində məktəblilərin qeyri-etiğ davranışları ilə bağlı xüsusi cəza mexanizmlərinin yaradılması nəzərdə tutulub.

Zənnimcə, lazımdır. Maarifləndirici, tənbehedici söhbətlər bu problemlər həll edilməyək. Bullinq cinayət hesab edilmir və bu da uşaqları arxayınlaşdırır, onları tərbiyə edə bilməyən valideynləri rahatlaşdırır. Bullinq edən uşaqların valideynləri en uzağı məktəbə çağırılır, danlanır. Nəticə olurmu? Əlbəttə ki, yox. Uşaqlar atdıgı addımın nələrə səbəb olacağını anlamalıdır, son hadisədə də gördük ki bunu anlayacaq yaşadırlar, lakin yene də edirlər. Çünkü biliyər ki, uzaqbaşı danlanacaqlar, amma əzəvində çəkib paylaşıdları video ile baxış sayı, aktivlik eldə edəcəklər.

Cinayət Məcəlləsinin 20-ci maddəsinə görə, eğer 14 yaş təmam olmuş uşaqlar qəsdən adam öldürməyə, qəsdən sağlamlığı az ağır və ağır dərəcəli zərər vurma, zorlama, soyğunçuluq, quldurluq, adam oğurlamağı, seksual xarakterli zorakılıq hərəkətlərinə, hədqorxu ilə tələb etməyə, talama məqsədile qanunsuz olaraq avtomobil və ya başqa nəqliyyat vasitəsi əla keçirməyə, terrorçuluğa, adamları girov götürməyə, ağırlaşdırıcı hallarda əmlakı qəsdən məhv etməyə, narkotik vasitələri və ya psixotrop maddələri talamağa və digər cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edile bilərlər. Onlar İslah-əmək koloniyalarına göndərilərlər.

Bəs bullinq edən uşaqlar necə olur? Onlar haqqında hansı tədbirlər görüllür? Tecrübə göstərir ki heç bir tədbir göstərilmir. Söhbətle, tənbehlə düzəlməyəcək bu uşaqlar, buna əmin olun. Daha sərt tədbirlər görülməlidir və belə başa düşürəm ki, Komitə artıq bu istiqamətdə addım atıb. Amma o cəza mexanizmləri də söhbət, tənbeh kimi əsullarla məhdudlaşdırılmamalıdır.

Lale Mehrali

Qanları uyğunlaşmayan cütlüklerin nikahı NECƏ OLUR?

EKSPERT AYDINLIQ GƏTİRDİ

Azərbaycan dövləti üçün də milli genefondun qorunması, əhalinin sağlamlığının təmin olunması, cəmiyyətdə sağlam ailələrin formallaşması əsas prioritet məsələlərdəndir". Bu sözləri SIA-ya açıqlamasında Hüquqi-Sosial Yardım və Maarifləndirmə İctimai Birliyinin sədri Fariz Əkbərov deyib.

Fariz Əkbərov sözlərinə belə davam edib: "Nikaha daxil olmaq istəyen tərəf tibbi müayinənin nəticəsi barədə digər tərəfi məlumatlandırır və yazılı razılıqlarına əsasən cütlüyə həkim məsləhəti verilir. Tibbi arayışın verilməsi müddəti nikaha daxil olmaq istəyen şəxslərin tibbi müayinədən keçməli olduğu xəstəliklərin siyahısı

Nikaha daxil olmaq istəyen şəxslər aşağıdakı xəstəliklər üzrə tibbi müayinədən keçməlidirlər:

1. hemoqlobinopatiyalar;
2. böyük beta-talassemiya;
3. aralıq beta-talassemiya;
4. drepanotalassemiya;
5. oraqvari hüceyrəli anemiya;
6. İİV/QİÇS;
7. sifilis".

Ayşən Vəli

Təhlükəli süni mayalanma - zərər çəkən kişilər...

Övladı olmayanların süni mayalanmaya ətəməsi halları artır. Məlum olduğu kimi, həkimlər ər və arvadın hüceyrələrini götürərək embrion yaradır və qadının bədənini yerləşdirirlər. Lakin necə əmin olaq ki, həkimlər mənəz ər və arvadın hüceyrələrdən istifadə edirlər?

Bəlkə hüceyrələr donorlara məxsusdur? Mövzu bərədə SIA sorğu aparıb.

Bunun hərəkətsizlik, sağlam qidalanmamaq, ekologiya, çirkli hava və s. kimi bir sıra obyektiv və subjektiv səbəbləri var. Ya biz elmi tərəqqinin bütün imkanlarından istifadə edərək sonsuzluqla mübarizə aparmalıq, ya da demografik problemlərlə üzleşməliyik. Doğrudur, son illerdə süni mayalanma ən yeni metodlarla aparılır. Amma bu məsələdə etik problemlər də ortaya çıxır. Süni mayalanma zamanı həqiqətən kişi və qadının özünün toxumalarından istifadə olunur mu? Süni mayalanma ilə

bağlı toxum və sperma rəflər. Doğrudur, bir ananı başqa bir kişinin donorluğu sayəsində xoşbəxt etmək mümkündür. Amma bunun etik tərəfləri nə qədərdir? Bunlar böyük problemlərdir. Ona görə də məsələyə daha dərinən baxmaq lazımdır. Təbii ki, süni mayalanma ilə bağlı işlər getdikcə genişlənəcək. Amma süni mayalanmadan istifadə etdiyimiz müddətə sadaladığımız dəyərlərlərə diqqət yetirilməlidir.

Artıq qabaqcıl ölkələrdə qan donorluğu, yumurta donorluğu, daşıyıcı ana, genetik xəritinən açılması kimi böyük tədqiqatlar aparılır. Süni mayalanmada qadınların və kişilərin valideynlik hüququnun ne qədər qorunması barədə xeyli diskussiyalar gedir. Bəzi ölkələrdə hətta bu, qadağan edilib. Bir qism ölkələrdə isə süni mayalanma daha da inkişaf etdirilir ki, insanlar daha xoşbəxt olsurlar. Azərbaycan kimi mental dəyərləri hələ də geridə qalan bir ölkələrde süni mayalanma ilə bağlı söz-söhbətlər həmişə çox olub. Bizim cəmiyyətdə etik məsələlər daha önemlidir, nəinki bioloji te-

"SƏS" qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşımı Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressinform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseynov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN
6 aylıq 79.20 AZN
1 illik 158.40 AZN

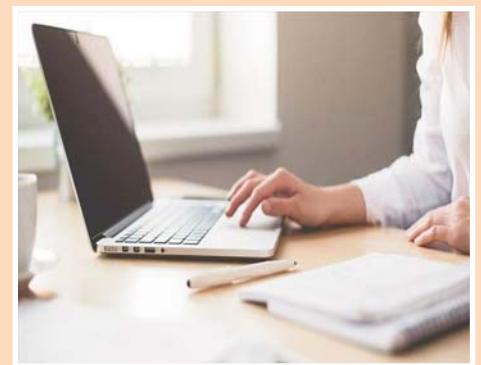
ABUNƏCİLƏRİMİZİN XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı, təbrik və başsağılıqlarınızı dərc etməyə hazırlıq!

Milyonlarla işçini maraqlandırır: İş saatları dəyişəcək

Milyonlarla işçini birbaşa maraqlandıran iş qanunlarında dəyişiklik üçün yeni bir layihə üzərində işlənilir. Edilən araşdırmaclar maaşdan iş saatına, tətil xərclərindən çəvik iş saatlarına qədər yeni məsələləri əhatə edir. İş qanunlarında yeni tənzimlənmələr üçün düyməyə basıldı. Tənzimləmə nəticəsində iş saatlarının 45 saatdan 35-40 saatə endirilməsi planlanır. Türkiyədə 1936 tarixli iş qaydası ilə çalışma müddəti gündə 8, həftədə 48 saat olaraq təyin olundu.

2003 tarixli, hələ də keçərli olan qayda görə Türkiyədə həftəlik işləmə müddəti 45 saatdır. Bu qaydaya görə bir ilde bir işçiyə en çox 270 saat artıq iş gördürmək olur. Mətbuat emek qanununda və dənizçilik qanununda həftəlik işləmə saatı 48 saatdır. Digər peşələrde isə 45 saatdır. Bütün işçilərlə bağlı iş saatlarının 35-40 saatə endirilməsi mübahisə məsələsidir.

Söylü Ağazadə

Baş redaktor:
Bəhrəz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.
Şəhadətname: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az
“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN XƏYRİYYƏ
CƏMIYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi ilə müəllifin mövqeyi üst-üstə düşməyə biler.

**Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur**

Tiraj: 2900